

СУЧАСНИЙ СТАН ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ: ДОСВІД ЧЕХІЇ, УКРАЇНИ, ПОЛЬЩІ, СЛОВАЧЧИНИ

м. Мост, Чеська Республіка

МАТЕРІАЛИ
міжнародної
науково-практичної конференції

9–10 травня 2017

Національна академія прокуратури України
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
ГО «Фундація науковців та освітян» (ESF)
Луганський державний університет імені Е.О. Дідоренка

**СУЧАСНИЙ СТАН ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ:
ДОСВІД ЧЕХІЇ, УКРАЇНИ, ПОЛЬЩІ,
СЛОВАЧЧИНИ**

МАТЕРІАЛИ
міжнародної науково-практичної конференції

9–10 травня 2017 року

Київ
2017

УДК 343.35

ББК 67.9

С 68

Науковий комітет:

Присяжнюк І. (голова), Власова Г. (заступник голови),
Ведмідський О., Кириченко О., Мельниченко О., Шамара О.

Організаційний комітет:

Адаменко В., Люлько С., Посуй А., Столяр Т., Чубко В.

Сучасний стан протидії корупції: досвід Чехії, України, Польщі, Словаччини:
С 68 (м. Київ, 9–10 травня 2017 року). – К.: Національна академія прокуратури України,
2017. – 68 с.

ISBN 978-617-7500-20-8

У збірнику матеріалів міжнародної науково-практичної конференції «Сучасний стан протидії корупції: досвід Чехії, України, Польщі, Словаччини», що відбулася у місті Мост (Чеська Республіка) 9–10 травня 2017 року за підтримки В. Адаменка та сприяння мерій міст Моста та Ірпеня, вміщено виступи і тези доповідей учасників. Співорганізаторами заходу виступили Національна академія прокуратури України, Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, ГО «Фундація науковців та освітян» (ESF), Луганський державний університет внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка.

Захід, в якому взяли участь фахівці-практики правоохоронних органів, науковці, викладачі та здобувачі вищих навчальних закладів, представники громадськості, організовано з метою об'єднання зусиль наукової спільноти Чеської Республіки, України, Республіки Польща, Словацької Республіки, експертів Європи, інших заінтересованих осіб для розв'язання проблем протидії корупції та обміну досвідом.

Матеріали міжнародної науково-практичної конференції можуть бути використані у практичній діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування, науково-дослідній роботі та навчальному процесі спеціалізованих вищих навчальних закладів.

УДК 343.35

ББК 67.9

Матеріали друкуються в авторській редакції з незначними коректорськими правками. Відповідальність за точність наведених фактів, цитат, цифр, прізвищ тощо несуть автори.

Посади авторів зазначені на час проведення заходу.

ЗМІСТ

Спільне привітання президента ГО «Фундація науковців і освітян» (ESF) Ганни ВЛАСОВОЇ та ректора Національної академії прокуратури України Івана ПРИСЯЖНЮКА	5
БІДНЯК Ганна Виявлення ознак підробки документів при розслідуванні корупційних злочинів	6
БУРЯК Олександр Процесуальний контроль прокурора при внесенні відомостей до ЄРДР про вчинення злочину, пов'язаного з одержанням неправомірної вигоди службовою особою	9
ВАЛЄЄВ Руслан Професійний відбір персоналу Державного бюро розслідувань як складова антикорупційної політики	11
VEDMIDSKYY Oleksandr Corruption risks in the reforming of the penalty execution system in Ukraine (<i>публікується англійською мовою</i>)	14
ВЕДМІДСЬКА Олена Окремі питання щодо формування концепції та визначення місця фінансової поліції у протидії економічним (податковим) правопорушенням	17
ВЛАСОВА Ганна, ЛЯШУК Олеся Протидія корупції: досвід деяких країн Європи	21
ДАРАГАН Валерій До питання про юридичну відповідальність за корупційні правопорушення у сфері державних закупівель в Україні	24
ЄФІМОВ Микола Деякі питання протидії корупційним діям, що пов'язані із вчиненням злочинів проти моральності	28

ЗАГИНЕЙ Зоя Співучасник-корупціонер: кримінально-правові наслідки за КК України.....	32
KOVALENKO Andrii On state protection of corruption denunciators (публікується англійською мовою)	36
КОТЕЦЬ Євген Процесуальний порядок затримання та обрання запобіжного заходу щодо судді при вчиненні корупційного злочину	38
КРУГЛОВА Ольга Запобігання корупції: світовий досвід	40
ЛЮЛЬКО Сергій Моніторинг способу життя як норма антикорупційного законодавства	42
МЕЖЕВСЬКА Лілія Відсторонення від роботи державного службовця у разі вчинення ним корупційного правопорушення	46
ПЛЕТЕНЕЦЬ Віктор Особливості організації та проведення обшуку за фактами отримання неправомірної вигоди	49
СЛІС Андрій Міжнародний досвід запобігання службовій корупції.....	52
СПУСКАНЮК Артем Способи вчинення корупційних злочинів при здійсненні державних закупівель	56
ТАРАСЕНКО Олег Антикорупційний суд: погляд на міжнародний досвід.....	58
ТЕЛІЙЧУК Віталій Протидія корупції як складова стратегії національної безпеки України	61
ХАРЛОВ Олександр Проблемні питання притягнення осіб до кримінальної відповідальності за електронне декларування недостовірної інформації	65

СПІЛЬНЕ ПРИВІТАННЯ

Дорогі колеги й друзі!

Дозвольте привітати учасників міжнародної науково-практичної конференції «Сучасний стан протидії корупції: досвід Чехії, України, Польщі, Словаччини». Сподіваємось, що всі учасники заходу отримають задоволення від результатів роботи заходу, а також відчують комфорт від гостинності під час зустрічі в мальовничому місті Мост Чеської Республіки.

Дякуємо, що ви цікавитесь проблематикою протидії корупції, яку ми маємо змогу обговорити під час заходу і сформулювати пропозиції для покращення ситуації в наших країнах.

Актуальність теми сьогоднішньої конференції підтверджується участю у заході поважних гостей, серед яких: представники виконавчої влади, правоохоронних органів, громадських організацій, вищих навчальних закладів та наукової царини.

Варто зазначити, що корупція була і є однією з найбільш небезпечних соціальних явищ, що пронизує всі сфери суспільних правовідносин. Саме тому участь кожного з вас у міжнародному заході, присвяченому надзвичайно важливому питанню сьогодення – протидії корупції, є ключовою для пошуку науково-практичних підходів до розв'язання цієї актуальної для всіх нас проблеми.

Значення й унікальність конференції полягає в тому, що представники України змогли отримати рідкісну можливість ознайомитися з передовим досвідом наших європейських партнерів. Нам випала виняткова нагода зустрітися зі справжніми професіоналами своєї справи, котрі готові поділитися своїми знаннями та напрацюваннями.

Метою нашого спільного заходу є об'єднання зусиль наукової спільноти Чехії, України, Польщі, Словаччини, експертів України та Європи, інших заінтересованих осіб у розв'язанні проблем протидії корупції та обмін досвідом.

Пропонуємо розглянути найважливіші питання протидії корупції, зокрема: міжнародно-правові основи запобігання та протидії корупції; проблеми формування та реалізації антикорупційної політики; проблеми створення та діяльності спеціальних антикорупційних органів; роль суб'єктів запобігання і протидії корупції у реалізації антикорупційної політики; юридична відповідальність за корупційні правопорушення та правопорушення, пов'язані з корупцією; розшук майна, що підлягає конфіскації, та повернення активів.

Вважаємо, що обмін думками стане запорукою подальшої наукової розробки та реалізації антикорупційної політики наших країн.

З глибокою повагою
від імені наукового комітету

президент ГО «Фундація науковців і освітян» (ESF),
доктор юридичних наук, професор

Ганна Власова

ректор Національної академії прокуратури України,
кандидат юридичних наук

Іван Присяжнюк

БІДНЯК Ганна
старший викладач кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ,
м. Дніпро, Україна

ВИЯВЛЕННЯ ОЗНАК ПІДРОБКИ ДОКУМЕНТІВ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КОРУПЦІЙНИХ ЗЛОЧИНІВ

На сучасному етапі реформування держави існує проблема корупційних діянь. Розслідування злочинів корупційної спрямованості вважається одним із найтяжчих тому, що вони мають високий рівень латентності. У Конвенції ООН проти корупції цей факт пояснюється зростанням «професіоналізму» злочинців, недосконалістю законодавства, тісними «діловими» контактами осіб, які мають значні грошові суми, здобуті злочинним шляхом.

Проте протиправна діяльність, яка полягає у використанні службовими особами їх прав і посадових можливостей для особистого збагачення, нерідко здійснюється за допомогою різноманітних документів. Для того щоб повною мірою використати інформацію, що міститься в документах, необхідні знання в певній галузі. Однак не завжди є можливість одразу перевірити дані, що містяться в представлених об'єктах, з різних причин (відсутність даних в обліках, відсутність часу, потрібного на перевірку тощо). У таких випадках знання щодо правил виготовлення бланків документів та заповнення реквізитів набувають ще більшого значення.

Отже, огляд будь-якого документа починається з вивчення бланка документа та правильності заповнення його реквізитів.

Серед сучасних способів підробки бланків документів можна виділити дві групи: використання копіювально-розмножувальної техніки та використання поліграфічного друку. В першому випадку використовуються різноманітні види принтерів, доступ до яких є вільним і не потребує наявності ні спеціальних навичок в користуванні, ні великих матеріальних витрат на придбання. Використання таких технологій дозволяє протягом короткого проміжку часу виготовити будь-яку кількість екземплярів. Проте слід зазначити, що бланки документів, виготовлені у такий спосіб, за наявності відповідних знань легко відрізнити від справжніх за певними ознаками.

Так, струменево-крапельний принтер наносить зображення, які розрізняють за наявністю крапок-ляпок різного кольору. При виготовленні документа за допомогою лазерного принтера зображення формується за рахунок магнітного порошку (тонера), який має характерний блиск та з часом осипається. На сьогодні поширене використання термосублімаційного друку, який відрізняєть-

ся від інших способів нанесенням зображення барвником, доведеного дією високих температур до газоподібного стану. В результаті забезпечується плавний перехід кольорів, без растрових точок.

Друга група способів підробки бланка документа полягає у використанні окремих видів поліграфічного друку, доступ до яких є у приватних друкарнях. Найчастіше це плоский та високий друк, але незброєним оком їх важко розрізнити навіть фахівцю. В таких випадках слід звернути увагу на інші ознаки. Так, у підроблених бланках документів або зовсім відсутні захисні елементи, або імітовані окремі з них. Відрізнити документ, виготовлений зазначеним способом, можна використовуючи різні режими освітлення, а саме УФ- та ІК- випромінювачі.

Якщо бланк документа справжній, тобто відповідає встановленому зразку, змінам можуть підлягати його реквізити. Залежно від виду бланка реквізити в документах можуть вноситись такими способами – рукописним текстом різними пишучими приладами, за допомогою копіювально-розмножувальної техніки. Способи внесення змін у реквізити залишаються сталими: виправлення, дописка, підчистка, травлення, змивання, монтаж. У сучасному житті вони можуть використовуватись у поєднанні з комп'ютерною обробкою, що суттєво ускладнює виявлення змін у документі.

Але при розслідуванні корупційних злочинів нерідко бланк документа залишається справжнім, тобто виготовлений підприємством, що здійснює його випуск та відповідає встановленому зразку. В графі вносяться неіснуючі дані, тобто наявна інтелектуальна підробка. В таких випадках особливого значення набуває дослідження підпису та рукописних записів в документах, від виконання яких особа зазвичай відмовляється. Попередити таку ситуацію можливо зібравши необхідну кількість зразків для почеркознавчого дослідження, а саме: спочатку умовно-вільних та вільних, а потім експериментальних (за можливості). Аналізуючи оглядову інформацію, упродовж багатьох років найпоширенішою причиною помилкових висновків є використання недостатньої кількості порівняльного матеріалу або незіставні зі спірними об'єктами зразки почерку і підпису.

При ускладненні під час підготовки та оформлення матеріалів на експертизу, на чому наголошує О.Р. Шляхов, слідчий завжди може отримати консультацію в експертній установі, скористатися допомогою фахівців.

При огляді документа необхідно застосовувати різноманітну техніку (портативні мікроскопи, лупи, освітлювачі) та методи дослідження, що не пошкоджують та не змінюють його. Важливим фактом є правильне поводження з ними. У документи неприпустимо вносити будь-які зміни шляхом обведення, підкреслення, інших позначок; пошкодження аркушів документів тощо.

З цього приводу слушною є думка В.В. Бірюкова, що при роботі з документами не можна допускати впливу води чи розчинників, залишати їх під дією прямих сонячних променів, високих і низьких температур, робити будь-які написи,

перегинати та в інший спосіб втручатися як у змістовну частину документа, так і в матеріальний носій (диски, дискети тощо). Дотримання зазначених вимог забезпечує схоронність слідів, які в подальшому можливо досліджувати як об'єкти судової експертизи.

Таким чином, використання спеціальних знань у розслідуванні корупційних злочинів суттєво сприяє розслідуванню, але по допомогу до експертів та спеціалістів звертаються не завжди. Науково-технічний прогрес дозволяє застосовувати більш досконалі способи фальсифікації документів, що значно ускладнює процес їх виявлення. Проте комплексне вивчення вказаних ознак у своїй сукупності дозволяє поліцейським професійно провести огляд документів та повною мірою використати інформацію, що в них міститься.

Список використаних джерел:

1. Про національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 року № 580-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/580-19>
2. Методика технічної експертизи документів (загальна частина). – К.: ДНДЕКЦ МВС України. – 2007. – 36 с.
3. Криміналістична техніка: навч. посіб. / кол. авторів; за ред. А.В. Кофанова. К.: КИЙ.– 2006. – 456 с.
4. Криміналістичне документознавство: практич. посіб. / В.В. Бірюков, В.В. Коваленко, Т.П. Бірюкова, К.М. Ковальов; за заг. ред. В.В. Бірюкова. – К.: Вид. Паливода А.В., 2007. – 332 с. – Бібліогр.: С. 323–330.
5. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України». – Х.: Одиссей, 2012. – 360 с.
6. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_c16
7. Шляхов А.Р. Судебная экспертиза: организация и проведение / А.Р. Шляхов. – М.: Юридическая литература, 1979.

БУРЯК Олександр
аспірант кафедри кримінального права, процесу та криміналістики
Приватного вищого навчального закладу
«Європейський університет»,
м. Київ, Україна

ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ КОНТРОЛЬ ПРОКУРОРА ПРИ ВНЕСЕННІ ВІДОМОСТЕЙ ДО ЄРДР ПРО ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНУ, ПОВ'ЯЗАНОГО З ОДЕРЖАННЯМ НЕПРАВОМІРНОЇ ВИГОДИ СЛУЖБОВОЮ ОСОБОЮ

На початковому етапі внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань одним із головних завдань прокурора є з'ясування обставин вчинення злочину, у тому числі встановлення наявності факту вчинення протиправної діяльності. І небезпідставно ст. 214 Кримінального процесуального кодексу України передбачено, що до ЄРДР вносяться відомості про: короткий виклад обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення; попередня правова кваліфікація кримінального правопорушення із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність та інші відомості [1]. Саме наявність цих відомостей свідчить про підстави прийняття процесуальних рішень під час досудового розслідування кримінального провадження, а в подальшому визначення ступеня допустимості використання здобутих результатів у доказуванні.

Враховуючи наведене, особливій уваги прокурора потребує перевірка наявності відомостей про вчинення злочинів, пов'язаних з одержанням неправомірної вигоди службовою особою. Так, з огляду на специфіку зазначеного злочину процесуальний керівник, вивчаючи внесені до ЄРДР відомості, має пересвідчитися у наявності:

– відомостей, які надають можливість стверджувати про вчинення злочину службовою особою, зокрема ст. 18 КК України передбачено, що службовими особами є особи, які постійно, тимчасово чи за спеціальним повноваженням здійснюють функції представників влади чи місцевого самоврядування, а також постійно чи тимчасово обіймають в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах чи організаціях посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій, або виконують такі функції за спеціальним повноваженням, яким особа наділяється повноважним органом державної влади, органом місцевого самоврядування, центральним органом державного управління із спеціальним

статусом, повноважним органом чи повноважною службовою особою підприємства, установи, організації, судом або законом [2]. В доповнення треба зазначити, що прокурор перевіряє, чи уповноважена службова особа приймати рішення, за яке отримує неправомірну вигоду;

– кваліфікуючих ознак вчинення правопорушення. До кваліфікуючих ознак можна віднести: розмір неправомірної вигоди у значному розмірі, тобто вигоди, що в сто і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян, у великому розмірі – такої, що у двісті і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян, в особливо великому розмірі – такої, що у п'ятсот і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян (прим. 1 ст. 368 КК України); вчинене службовою особою, яка займає відповідальне становище та особливо відповідальне становище (дані особи визначені прим. 1 ст. 368 КК України та Законом «Про державну службу» [3]); за попередньою змовою групою осіб (якщо його спільно вчинили декілька осіб (дві або більше), які задалегідь, тобто до початку злочину, домовилися про спільне його вчинення); повторно (вчинення двох або більше злочинів, передбачених тією самою статтею або частиною статті Особливої частини КК України (ст. 32 КК України); поєднане з вимаганням неправомірної вигоди (вимагання передбачає вимогу законної угоди (домовленості), тобто кваліфікуюча ознака вимагання неправомірної вигоди виключається, якщо особа, яка дає неправомірну вигоду, зацікавлена у незаконній, неправомірній поведінці службової особи, прагне обійти закон, установлену процедуру вирішення того чи іншого питання, досягти задоволення своїх незаконних інтересів, одержати незаконні пільги, переваги, уникнути заслуженої відповідальності тощо [4]).

Отже, прокурор здійснюючи процесуальний контроль при внесенні відомостей до ЄРДР про вчинення злочину, пов'язаного з одержанням неправомірної вигоди службовою особою, зобов'язаний враховувати вказані фактори, адже від них залежить можливість та необхідність проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових), застосування заходів забезпечення кримінального провадження.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 9–10, № 11–12, № 13. – Ст. 88.
2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 року № 2341-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25–26. – Ст. 131.
3. Про державну службу: Закон України від 10 грудня 2015 року № 889-VIII // Відомості Верховної Ради. – 2016. – № 4. – Ст. 43.
4. Постанова Верховного Суду України від 21 січня 2016 року № 5-124 кс 15 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/F838A8EF1B277D2EC2257F570048952D](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/F838A8EF1B277D2EC2257F570048952D)

ВАЛЄЄВ Руслан
кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри цивільного права та процесу
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ,
м. Дніпро, Україна

ПРОФЕСІЙНИЙ ВІДБІР ПЕРСОНАЛУ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ ЯК СКЛАДОВА АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ

Народ України пов'язує свої надії з європейським вектором розвитку, одним із напрямів якого є побудова державного апарату, здатного демократично, прозоро й ефективно обслуговувати інтереси громадянського суспільства. Важливим аспектом відповідних реформ є ефективне протистояння корупції, безкарності, телефонному праву, пріоритету кланових, регіональних, корпоративних інтересів над загальнонаціональними. При цьому в основу протистояння корупції в Україні покладено концепцію множинності відповідних антикорупційних суб'єктів. Одним із них має стати Державне бюро розслідувань (ДБР).

Актуальність проблеми визначення статусу, повноважень, порядку формування цього органу зумовило останніми роками низку наукових досліджень, виконаних такими авторами, як А.В. Самодін, Г.І. Сисоєнко, Є.Д. Скулиш, О.Б. Ференець, В.І. Цимбалюк, І.В. Цюприк, О.В. Шамара та ін. Однак продуктивність виконання функцій Державного бюро розслідувань залежить від ефективності підбору його співробітників та юридичної досконалості відповідних процедур. Саме цій проблемі присвячена ця доповідь.

Державне бюро розслідувань покликане, зокрема, в майбутньому виконувати завдання із запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів, вчинених службовими особами, які займають особливо відповідальне становище, та службовими особами Національного антикорупційного бюро України, прокурорами Спеціалізованої антикорупційної прокуратури [1, ст. 5].

Складність ефективного підбору персоналу для цього органу обтяжується низкою об'єктивних причин, зокрема важкою ситуацією з професійним ядром слідчих підрозділів інших правоохоронних органів. Фахівці констатують поступове «розмивання» професійних кадрів у Національній поліції: кожний п'ятий слідчий має стаж роботи до трьох років, а майже кожний третій – менше одного року» [2]. Також ускладнюватиме професіональний добір реалізований у законодавстві квотний принцип формування персоналу ДБР. Зокрема, формування слідчих підрозділів бюро забезпечується за рахунок: осіб, які протягом останнього року обіймали посади слідчих прокурорів, – не більш як на 30%; осіб, які протягом останнього року обіймали посади слідчих в інших органах державної

влади, – не більш як на 19%; інших осіб, які мають відповідний стаж роботи в галузі права, – не менш як на 51%. Ще більша квота встановлена для «цивільних осіб» під час формування оперативного-розшукових підрозділів ДБР, а також підрозділу його внутрішньої безпеки – не менш як на 60% [1, пп. 1, 2 п. 3 Прикінцевих та перехідних положень]. Разом з тим зазначимо, що ця вимога стосується лише початкового формування підрозділів ДБР. Можемо спрогнозувати, що через рік після фактичного запуску ДБР ця квота буде суттєво відкоригована, чому сприятиме інститут стажування працівників цього органу. Відповідно до ст. 16 Закону [1] особи, які не мають досвіду практичної роботи за спеціальністю, проходять обов'язкове стажування в ДБР строком від шести місяців до одного року, та за його підсумками вони можуть бути звільнені з посади, якщо вони не відповідають вимогам до працівників.

Аналіз механізму конкурсного добору персоналу ДБР, унормованого відповідно до чинного законодавства, свідчить про певні недоліки. По-перше, фахівці критикують порядок формування «комісії з проведення конкурсу» (також у тексті закону – Конкурсна комісія [1]), зазначаючи, що визначення членів комісії Президентом України, Кабінетом Міністрів України та Верховною Радою України не передбачено Конституцією України [3].

По-друге, використані в законі формулювання дозволяють членам самої комісії зробити висновок, що на них покладається «відбір керівників усіх підрозділів центрального апарату Держбюро та керівників його територіальних управлінь, а також повністю штат підрозділів внутрішнього контролю. Це може скласти сотню чи навіть більше осіб, кожного з яких треба відбирати за тією ж довготривалою процедурою, що й керівну трійку ДБР» [4]. Навіть за умов формування внутрішніх конкурсних комісій та проведення ними конкурсів ДБР навряд чи встигнуть сформувати до 20 листопада 2017 року.

По-третє, сумнівним виглядає формулювання ч. 9 ст. 11 профільного Закону, відповідно до якої «рішення Конкурсної комісії можуть бути оскаржені до суду лише з питань додержання встановленого цим Законом порядку організації та проведення конкурсу на зайняття посади Директора Державного бюро розслідувань» [1]. Як нам видається, ця норма прямо суперечить конституційному положенню ст. 124, що юрисдикція судів поширюється на усі правопідносини в країні.

По-четверте, вже зараз існує потреба у затвердженні Кабінетом Міністрів України Типового порядку проведення відкритого конкурсу, щоб у подальшому за його нормами забезпечити конкурсний добір персоналу ДБР, передбаченого ч. 3 ст. 14 профільного Закону [1].

Крім того, в окремих актах конкурсної комісії мають місце неточності та непорозуміння. Зокрема, в оголошенні про порядок проведення тестування загальних здібностей кандидатів визначається, що метою тестування є оцінка «загальних і спеціальних здібностей кандидатів». Щодо тестування зі знання

законодавства, кандидати зауважують, що вони «не знали, який порядок проведення тестування, скільки запитань і з якої сфери права, скільки часу на це відведено, який прохідний бал, чи можна користуватися кодексами або технічними засобами тощо». Окремі фахівці тлумачать послідовність стадій конкурсу так, нібито оголошення кандидатів, відібраних Конкурсною комісією для призначення на посади, може передувати проведенню спецперевірок, передбачених Законами України «Про запобігання корупції» та «Про очищення влади», і це так само може призвести до повторного призначення конкурсу у разі «непроходження спеціальної перевірки», визначення результатів [5]. Проте нам видається неможливим оголошення переможців конкурсу без проведення усіх попередніх стадій конкурсної процедури, у тому числі здійснення спецперевірок.

З урахуванням викладеного, можемо констатувати такі висновки:

1) важливою складовою антикорупційної політики держави є створення Державного бюро розслідувань, яке можна позиціонувати як концептуальну взаємопов'язану з іншими компоненту системи правоохоронних органів, що покликані боротися з корупцією в українському суспільстві;

2) на цей час завдання добору персоналу ДБР ускладнюється «розмиттям» професійного ядра в інших правоохоронних органах та впровадженням квотного принципу формування персоналу бюро, який певною мірою буде нівельовано за допомогою інституту однорічного (піврічного) стажування працівників;

3) відбір понад сотні керівних працівників Державного бюро лише однією комісією постає нетривіальним завданням в умовах стислих термінів;

4) потребує негайного затвердження Кабінетом Міністрів України Типовий порядок проведення відкритого конкурсу, щоб у подальшому за його нормами забезпечити конкурсний добір усього іншого персоналу ДБР.

Список використаних джерел:

1. Про Державне бюро розслідувань: Закон України від 12 листопада 2015 року № 794-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2016. – № 6. – Ст. 55.

2. Цюприк І.В. Перспективи функціонування Державного бюро розслідувань як суб'єкта боротьби з організованою злочинністю / І.В. Цюприк // Науковий вісник національної академії внутрішніх справ. – 2016. – № 2 (99). – С. 177–185.

3. Зауваження до проекту Закону України «Про Державне бюро розслідувань»: Головне юридичне управління Апарату Верховної Ради України від 1 липня 2015 року № 2114 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=54012&pf35401=349682>

4. Сліпачук Т. Як скоро запрацює Державне бюро розслідувань / Т. Сліпачук [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politycs/2192434-akskoro-zapracue-derzavne-buro-rozsliduvan.html>

5. Забара Ю. Конкурс у ДБР: міну закладено, запал тліє, або Чому конкурс у Державне бюро розслідувань можуть визнати таким, що не відбувся / Ю. Забара // Дзеркало тижня від 12 листопада 2016 року.

VEDMIDSKYY Oleksandr
Candidate of Legal Sciences,
Prorector of Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs,
Dnipro, Ukraine

CORRUPTION RISKS OF THE REFORMING OF PENALTY EXECUTION SYSTEM IN UKRAINE

The Constitution of Ukraine in the Article № 6 declared that the bodies of legislative, executive and judicial power exercise their powers and authority within this Constitution and according to the laws of Ukraine. The provision of Constitutional Law which is mentioned above is definitely the main principle, critical factor in the activity of state and local authority officials, nothing but within the legal boundaries. None of their decisions can be illegal. However, there is hardly ever a country where the powerful officials will not act against the interests of the service. Especially, it concerns those spheres of social life which are in the process of radical reforming – a complete changes in development vector and global rejection of even some positive experience of some definite body of state authority or local government.

The procedure of serving sentence and penalty execution is established in Ukraine by one of them. The State Criminal Executive Service (hereinafter – SCES), which replaced the State Penitentiary Service of Ukraine (hereinafter – SPS) has to be responsible for it now. As a result, 24 local authorities of SPS in Ukraine were eliminated on May 18, 2016 by the Cabinet of Ministers in Ukraine to optimize the activity of the Justice System bodies. At the same time, six regional offices on penalty execution and probation of Ministry of Justice were established in Ukraine. This decision makes it possible to optimize the structure of the criminal executive system, simplify the management of its departments and make it more flexible, dynamic and efficient, introduce some new approaches for encouraging its staff and implement the effective management of penalty execution institutions. In addition, the adoption of the act will contribute to the realization of all activities to improve terms of serving sentence and detention of convicts and persons taken into custody and efficient use of public money [1].

Besides, the Article 216 of Code of Judicial Practice in Ukraine was supplemented by the rule that the investigators of the SCES of Ukraine carry out the pre-trial investigation of crimes committed on the territory or in the premises of the SCES of Ukraine. This new law is provided in Part III «Final and Transitional Provisions of the Law of Ukraine “On the High Council of Justice”» [2].

The scholars, legal advocates and experts have the only opinion as for the establishing of penitentiary investigators of the Ministry of Justice: the establishment of the institute of investigators in Ministry of Justice is unacceptable. A special and very necessary principle on this issue was shown by V. Lutkovs'ka, an authorized representative

on human rights of Ukrainian Parliament, on January 17, 2017. She encouraged the Ministry of Justice to make some necessities to remove this unnatural initiative in the context of Ministry of Justice «prison reform», which is: 1) to cancel the legislation changes relating to the provision of investigators' power of the SCES of Ukraine as soon as possible; 2) to stop immediately the creation of investigative units of the SCES of Ukraine [3].

The Ministry of Justice should invite for a work extremely necessary junior officers staff, which would provide at least the minimum requirements for dynamic security and attractive terms of their work with high level of salary. But it declared the formation of the investigators staff with large salaries and social guarantees that are the natural characteristics of any investigators at any investigation departments of any establishments. The management of the Ministry of Justice had not considered how the junior inspectors would understand such kinds of initiatives? The management of the Ministry of Justice had not considered the fact that this could give even greater impulse to the amount of corruption? [3].

These amendments are the result of influence on the part of the General Prosecutor Office. It seems that it tries to invent any alternative to replace the «penal» supervision which was collected from the General Prosecutor according to the Constitution of Ukraine [3].

The Ministry of Justice explanation on the practicability of the establishment of the Ministry of Justice investigators (published almost secretly on December 31, 2016, when people were busy with New Year preparations) was not a great surprise [3].

In other words, the further development of the corrupt idea of penal investigators in itself is due to the sabotage concept of prison inspections which are absolutely needed by Ukrainian penal system. The Ministry of Justice did not canalize its energies to create an effective mechanism for inspection, but failed miserably all declared position competitions. Having a total shortage of those who want to work in the penal system, the Ministry uses all necessary resources in the area, the existence of which is contrary to international standards, needs, logic and much more [3].

There are not many direct restrictions in the European penal (prison) rules. But there is one extremely imperative recommendation as for the subordination of the penal institutions among this minimum amount of restrictions (or, it is better to say, the recommendations not to do something).

Thus, according to Rule 71, the state authorities, which do not report to the military, police or criminal investigation, are responsible for penal institutions.

It means that the Ministry of Defense, the National Police, the Security Service and the other police structures cannot be subordinated to the penal institutions. This standard also means the following: it is impossible for the body of public authorities, which is responsible for the penal system, to have non-diversified military units, police units and divisions of criminal investigation. This is fully concerned to the investigation departments (if we talk about the European meaning of the word «policeman»).

This cannot help wondering about the lack of this initiative discussion and the absence of any transitional period. Who has investigated the crimes in the penal system since January 01, 2017?

So, by March 30, 2016, 21 criminal proceedings had been opened in the penalty execution institutions in Dnipropetrovs'k, Zaporizhyya and Donetsk regions. There are 2 proceedings in Dnipropetrovs'k region, 9 ones in Zaporizhyya region and 10 ones in Donetsk region. 26 criminal proceedings were opened in the same way in 2017. In this context, there are several questions or statements that can serve the further study of the problem of the process of serving sentence and penalty execution reforming in Ukraine.

Firstly, one interregional directorate for three regions – how to provide rapid and complete investigation by investigators of the SCES in Ukraine for more than thirty criminal proceedings; how many investigators should work; where their workplace should be, etc.

Secondly, the Ukrainian SCES reduction of staff, which is responsible for probation, has a clear dissonance with such kind of new unit – junior inspectors and inspectors are unable to cope with lots of accountable cases, while the odd quantity of investigators will investigate a lot of criminal proceedings during the year, which one investigative force of district department of National Police of Ukraine can easily handle with them for a few months or even a month.

Thirdly, quoted above facts indicate a serious corruption risks in the reforming of the penalty execution system in Ukraine. The introduction of the investigators of the SCES in Ukraine is even conflicted with international obligations of Ukraine. Therefore, we offer the scientific community to take up this problem to develop the effective mechanisms for providing the prisoners' rights and freedoms and those who provide them as well.

References:

1. On Elimination of Local Authorities of State Penitentiary Service and Formation of Local Bodies of the Ministry of Justice: Act of Cabinet of Ministers of Ukraine, May 18, 2016, № 348 // Government Courier, June 4, 2016. – № 105.
2. On High Council of Justice: The Law of Ukraine, December 21, 2016 № 1798-VIII // Voice of Ukraine, January 4, 2017. – № 1.
3. The Law on the Establishment of the Department of Justice Investigation [electronic resource]. – Access: <http://www.yagunov.in.ua/?p=902>

ВЕДМІДСЬКА Олена
старший інспектор режимно-секретного сектору
Дніпровського відділу поліції Головного управління
Національної поліції в Дніпропетровській області,
м. Дніпро, Україна

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЩОДО ФОРМУВАННЯ КОНЦЕПЦІЇ ТА ВИЗНАЧЕННЯ МІСЦЯ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІЦІЇ У ПРОТИДІЇ ЕКОНОМІЧНИМ (ПОДАТКОВИМ) ПРАВОПОРУШЕННЯМ

Проголошений євроінтеграційний курс державної політики зобов'язує Україну забезпечувати ефективне функціонування інститутів, які гарантуватимуть верховенство права, додержання прав та інтересів фізичних та юридичних осіб, їх ефективний захист.

У розділі 3 Про стратегію національної безпеки України, затвердженою Указом Президента України від 26 травня 2015 року № 287/2015 серед актуальних загроз національній безпеці України вказано економічну кризу, виснаження фінансових ресурсів держави, зниження рівня життя населення. Однією з причин виникнення такої загрози є високий рівень тінізації та криміналізації національної економіки, кримінально-кланова система розподілу суспільних ресурсів.

Указ Президента України «Про Стратегію сталого розвитку „Україна – 2020”» від 12 січня 2015 року № 5/2015 у пункті 8 розділу 3 визначив, що головними напрямками податкової реформи є перехід від наглядово-каральної функції фіскальних органів до обслуговуючої, що допомагає у нарахуванні та проведенні сплати податків, а не має на меті наповнення бюджету за рахунок фінансових санкцій та переplat.

Указом Президента України від 8 квітня 2008 року № 311/2008 було введено в дію рішення Ради національної безпеки і оборони України, яким затверджено Концепцію реформування кримінальної юстиції України.

Згідно із зазначеною Концепцією передбачено, що для виконання завдань щодо проведення досудового розслідування податкових, фінансових та митних злочинів і кримінальних проступків податкова міліція має бути відокремлена від Державної податкової служби України (на сьогодні ДФС України) і реорганізована у самостійний орган кримінальної юстиції в системі Міністерства фінансів України – фінансову поліцію.

Також концепція передбачає, що у результаті реформування системи органів кримінальної юстиції досудове слідство має бути покладено на: 1) національну поліцію; 2) фінансову поліцію; 3) військову поліцію; 4) слідчий підрозділ Служби

безпеки України; 5) спеціально утворений орган досудового розслідування корупційних правопорушень (антикорупційний орган).

На сьогодні більшість із вказаних вище пунктів виконано. Відкритим фактично залишається лише питання щодо створення фінансової поліції, де має бути закріплено чітке розмежування завдань правоохоронних органів та усунуто дублювання їх функцій.

Необхідно зазначити, що протягом останніх 7 років було здійснено низку спроб підготовки та прийняття закону про нову службу з протидії фіскальним злочинам.

Усі вони були ініційовані або Урядом або самими правоохоронними органами і, врешті-решт, не підтримувалися Верховною Радою України, оскільки не відповідали Указам Президента України, Коаліційній угоді та не вирішували проблеми захисту фінансово-економічних інтересів держави.

Затягування цього процесу, відсутність гідного фінансового забезпечення та практично замовний характер роботи органів, що протидіяли вказаним злочинам, призвели до фактичного нівелювання ефекту від їх роботи. Також хибний підхід до реформування правоохоронних органів, які мають протидіяти фіскальним та іншим фінансовим злочинам, призвів до «вимивання» кадрового потенціалу та відходу існуючої системи таких органів від економічного і правоохоронного характеру діяльності.

Аналіз чинного законодавства та практики, яка склалася, свідчить, що функції з протидії злочинам у сфері фінансів невідповідно розпорощені по різних відомствах і часто дублюються. Зокрема, такими повноваженнями наділені підрозділи Національної поліції (Департамент захисту економіки), Служби безпеки України, податкової міліції.

За повідомленням Національного інституту стратегічних досліджень при Президенті України, в Європі існують два варіанти повної інтеграції правоохоронних функцій щодо протидії економічній злочинності: в структурі міністерства внутрішніх справ і в структурі міністерства фінансів.

У Рекомендаціях робочої групи «Перспективи співробітництва України та ЄС у сфері юстиції, свободи та безпеки» від 17 травня 2012 року зазначено, що: 1) досвід функціонування і координації правоохоронних органів Європи свідчить про те, що значно меншою є штатна чисельність та загальна кількість органів, що протидіють злочинності у сфері економіки; 2) потребують перегляду функціональні повноваження і кількість правоохоронних органів, що протидіють злочинності у сфері економіки, (скорочення штатів, можливо, ліквідації певних структур).

На сьогодні чітко стоїть питання щодо забезпечення на сьогодні податковою міліцією, у майбутньому Фінансовою поліцією або Службою фінансових розслідувань податкової безпеки, тобто такого стану податкової системи держави, який характеризується стійкістю і стабільністю всіх її елементів, що передбачає гарантоване надходження податкових платежів до бюджету, стійкість і незалежність

податкової системи, її здатність до розвитку і вдосконалення, спроможність до своєчасного виявлення та запобігання потенційним загрозам та здатність системи реалізувати фіскальну функцію з метою максимального узгодження інтересів держави та платників податків.

Все це вимагає сформувавши концепцію стратегічної розбудови та визначення місця Фінансової поліції або Служби фінансових розслідувань (ФП або СФР) у протидії економічній (податковій) злочинності. Ця концепція повинна передбачити основні напрями і принципи вдосконалення управління, організаційно-штатної побудови, правового, кадрового, ресурсного та іншого забезпечення правоохоронної діяльності ФП, СФР у зазначеній сфері на основі аналізу та оцінки стану податкової безпеки особи, суспільства та держави.

Концепція є складовою частиною загальної стратегії реформування правоохоронних органів України та податкової реформи в контексті забезпечення економічної безпеки України.

Концепція повинна охоплювати декілька блоків. Перший блок охоплює процес проведення податкової реформи з метою мінімізації рівня тіньової економіки, зокрема шляхом фіскальної ліберізації: створення прийнятних фіскальних умов для розвитку бізнесу та відновлення економіки країни; встановлення рівня податкового навантаження на фонд оплати праці не більше 30%; оздоровлення інвестиційного клімату шляхом зниження ставок прямих податків, перехід до оподаткування розподіленого прибутку; встановлення справедливих ставок податків та спрощення адміністрування для стимулювання легалізації бізнесу; запровадження мораторію на 3 роки щодо змін податкового законодавства; забезпечення рівного (конкурентного) доступу до бюджетних ресурсів суб'єктам господарювання; спрощення системи відкриття та закриття бізнесу тощо.

Другий блок охоплює формування дієвої структурно-функціональної дворівневої моделі ФП, СФР, що виключає районні осередки; визначає механізми інтеграції вітчизняних інформаційно-пошукових систем до аналогових європейських та Північно-Атлантичних, розробки та використання систем кримінального аналізу, створення в службі структури кримінальної розвідки з проведення агентурних операцій, визначає принципово нові підходи щодо підбору та підготовки кадрів, визначення нових освітньо-професійних вимог до потенційних працівників Служби тощо.

Третій блок охоплює процес гармонізації кримінального, кримінального процесуального, оперативного-розшукового та податкового законодавства з метою спрощення процесу розслідування, визнання оперативного-розшукової діяльності формою негласного прихованого розслідування, запровадження практики проведення розслідування оперативними слідчо-експертними групами, визначенням пріоритетних напрямів боротьби з: кіберзлочинами, шахрайством із ПДВ, розкраданням бюджетних коштів, незаконним обігом товарів підакцизної групи, фіктивним підприємництвом (конвертаційними центрами), легалізацією (відми-

ванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, а також поверненням активів, визначає систему правового та соціального захисту співробітників СФР (ФП).

Таким чином, реалізація Концепції сприятиме підвищенню ефективності діяльності СФР (ФП) щодо протидії податковій злочинності; зменшенню рівня криміналізації податкових відносин та кримінальної складової тіньової економіки; руйнуванню кримінальної інфраструктури злочинності у сфері господарської діяльності; мінімізації корупційного сегмента в системі тіньової економіки; підвищенню рівня податкової безпеки платника податків, суб'єкта господарювання, держави; зміцненню соціально-економічної стабільності у державі; зростанню довіри інститутів громадянського суспільства до органів державної влади; підвищенню рівня захищеності прав та економічних інтересів громадян, суспільства та держави; розширенню та поглибленню діалогу між суспільством і владою; зміцненню позитивного іміджу України у світі та її інвестиційної привабливості.

Список використаних джерел:

1. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»: Указ Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015 // Офіційний вісник України від 23 січня 2015 року. – № 4. – С. 8. – Ст. 67, код акта 75358/2015.
2. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 лютого 2008 року «Про хід реформування системи кримінальної юстиції та правоохоронних органів»: Указ Президента України від 8 квітня 2008 року № 311/2008 // Офіційний вісник Президента України від 21 квітня 2008 року. – 2008. – № 12. – С. 79. – Ст. 486.
3. Албул С.В. Гносеологічна функціональність правоохоронної розвідки / С.В. Албул // Південноукраїнський правничий часопис. – 2014. – № 2. – С. 28–31.
4. Лісовий Г.О. Податкова безпека України: загрози та ризики / Г.О. Лісовий // Форум права. – 2016. – № 1. – С. 161–167. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index
5. Некрасов В.А. Формування нової парадигми оперативно-розшукової діяльності на основі стратегії забезпечення економічної безпеки країни / В.А. Некрасов // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ (серія юридична). – 2014. – № 2. – С. 327–343.
6. Некрасов В.А. Інфраструктура організованої злочинності у сфері господарської діяльності / В.А. Некрасов // Бюлетень обміну досвідом роботи. – 2014. – № 198. – С. 5–16.
7. Некрасов В. А. Руйнування злочинних технологій, що діють в економіці в контексті формування нової парадигми оперативно-розшукової діяльності / В.А. Некрасов // Бюлетень обміну досвідом роботи. – 2014. – № 200. – С. 5–17.
8. Європейський досвід організації системи протидії економічній злочинності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1106/>

ВЛАСОВА Ганна
доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри кримінального права, процесу та криміналістики
Приватного вищого навчального закладу
«Європейський університет»,
президент ГО «Фундація науковців та освітян»,
м. Київ, Україна

ЛЯШУК Олеся
доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики
Університету державної фіскальної служби України,
кандидат юридичних наук,
м. Київ, Україна

ПРОТИДІЯ КОРУПЦІЇ: ДОСВІД ДЕЯКИХ КРАЇН ЄВРОПИ

В умовах реформування правоохоронної та судової систем в Україні значної актуальності набуває протидія корупції. Втілення засад прозорості та відбору кандидатів на посади сприятиме поступовій ліквідації цього негативного явища.

Проте на сьогодні протидія корупції є незначною через недотримання верховенства закону і відсутності його адекватного застосування. Україна потребує нових, більш суворих змін в антикорупційному законодавстві, спрямованих на протидію корупційним явищам.

Зменшення рівня корупції до безпечного в Україні можливе за умови вивчення та втілення в життя закордонного досвіду боротьби із цим негативним соціальним явищем, в першу чергу успішно діючих в інших країнах політичних, правових та організаційних механізмів протидії корупції. Вивчення закордонних програм, які спрямовані на протидію корупції, що довели на практиці свою ефективність, являє собою величезні перспективи для запозичення позитивного іноземного досвіду, особливо за відсутності власного реально діючого механізму подолання корупції. У зв'язку з цим доцільно розглянути досвід деяких європейських держав з цього питання.

В основу боротьби з корупцією в Федеративній Республіці Німеччина покладено завдання знищення матеріальної, насамперед фінансової бази злочинних угруповань. Це досягається двома шляхами: конфіскаційним (конфіскація майна) і створенням належної правової бази для унеможливлення «відмивання» «брудних» грошей. Особливо слід виділити обов'язок банківських установ надавати правоохоронним органам інформацію про операції з грошима у розмірі понад 20 тис. німецьких марок за умов, що ця інформація буде використана ви-

нятково для розслідування. Законом закріплено правило: якщо громадянин робить внесок у банк у розмірі понад 50 тис. німецьких марок, він зобов'язаний пред'явити посвідчення особи.

Генеральна лінія німецького уряду у сфері протидії корупції полягає в тому, щоб у результаті законодавчих, організаційних, кадрових та інших заходів унеможливити зловживання державними службовцями своїм посадовим становищем.

Зазначимо, що серед антикорупційних механізмів, які запроваджуються у ФРН, слід назвати намір створити реєстр корумпованих фірм. Ця держава йде шляхом іноземного досвіду, зокрема ізраїльського. Його суть полягає в тому, що фірма, яка включена до такого реєстру, позбавляється права виконувати будь-які державні замовлення, стає об'єктом більш пильної уваги з боку правоохоронних органів [1].

Що стосується Великобританії, високі стандарти громадянської поведінки є результатом політичних і законодавчих заходів, моральних змін та ефективного соціального контролю за державними службовцями. Ця країна має найдавніші традиції боротьби з корупцією. Система антикорупційних механізмів тут врегульована на законодавчому рівні. Так, перший закон про корупцію в державних органах був прийнятий ще в 1889 році, закони про попередження корупції – в 1906 і 1916 роках, були реакцією суспільства на поширення цього соціально-політичного явища. На відміну від традиційних правових принципів ці закони вимагають від посадових осіб доводити свою невинуватість.

Друга особливість – це надзвичайно висока роль громадської думки, вона стежить за динамікою негативних явищ у суспільстві. Здебільшого громадські дебати точаться навколо питань, пов'язаних із лобіюванням і купівлею політичного впливу, проблем, створених зміною меж приватної і державної власності, моральним кліматом, хабарництвом, зловживаннями службовців місцевих органів влади, поліції, митної служби тощо [1].

Безпосередньо корупційні процеси у Великобританії відстежує так званий Комітет Нолана, який було засновано в жовтні 1994 року. Його зусилля зосереджені на основних ділянках громадського життя, які викликають найбільшу стурбованість громадськості: це члени парламенту, які працюють консультантами фірм, що прагнуть впливати на державну політику; це колишні міністри та інші посадові особи, що працюють в тих галузях індустрії, регулюванням яких перед тим займалися в уряді, та інші аспекти громадського життя. За результатами роботи Комітету палата Громад парламенту вирішила призначити парламентського директора стандартів, заборонити протекцію та розголосити сторонні заробітки членів парламенту.

Незважаючи на актуальність цього питання, в Польщі донедавна не було відповідного правового акта у сфері протидії корупції. Тривалий час юридичної практики вважали достатніми норми права, закріплені в Кримінальному кодексі країни. Проте наприкінці 2002 року уряд Польщі затвердив Державну програму

му боротьби з корупцією під назвою «Антикорупційна стратегія». На виконання цієї програми створена й працює Надзвичайна кодифікаційна комісія сейму, яка готує зміни до Кримінального, Кримінально-процесуального та Кримінально-виконавчого кодексів [2, с. 341].

Заслуговує на увагу всебічна регламентація протидії корупції у Франції. Чинне законодавство цієї держави містить цілий ряд нормативних актів, спрямованих на протидію корупції, насамперед пов'язаних із фінансовими зловживаннями. Так, у 1990 році прийнято закон, згідно з яким кредитні установи мають особливо уважно ставитися до капіталів, походження яких пов'язане з організованою злочинністю. Йдеться про виявлення порушень, пов'язаних із фальсифікацією чеків та векселів, переданих на інкасацію. Законодавством передбачено право на негайне зупинення функціонування рахунку, якщо встановлено, що службовець відкрив його з метою ухиляння від податків. Для захисту інтересів суспільства виконання контрольних функцій покладено і на недержавні комерційні структури, зокрема на фінансово-кредитні установи. Крім того, законодавство Франції зобов'язує фінансових посередників встановлювати особу своїх клієнтів, надавати довідки про третіх осіб, на користь яких здійснюються перерахування, передбачає відповідальність банківського працівника в разі прийняття фальшивого документа.

Цікаво, що у Франції міністри, а також депутати занесені до особливого офіційного списку. Перед вступом на посаду всі вони мають подати звіт про власний матеріальний стан та родичів – найближчих та не дуже далеких. До звіту записуються відомості про нерухомість, цінні папери, акції, банківські рахунки. Ці дані детально перевіряються спеціальною державною комісією. Якщо комісія визнає звіт державного діяча неповним або неправдивим, то до нього можуть бути застосовані найсуворіші санкції [3, с. 222].

Таким чином, досвід країн світу щодо протидії корупції, зважаючи на специфіку системи їх державного управління, становить інтерес для України. Такі напрацювання можуть використовуватися у практичній діяльності вітчизняних державних органів, покликаних боротися з корупцією, а також при розробці нормативно-правових актів, спрямованих на зменшення впливу корупції у сфері державного управління.

Список використаних джерел:

1. Офіційний сайт ВГО «Успішна країна» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uspishnaukraina.com.ua/strategy/69/244.html>
2. Чубата Л. Міжнародний досвід боротьби з проявами корупції // Часопис Київського університету права. – 2010. – № 2. – С. 338–342.
3. Невмержицький Є.В. Корупція в Україні: причини, наслідки, механізми протидії / Є.В. Невмержицький: моногр. – К.: КНТ, 2008. – 368 с.

ДАРАГАН Валерій
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності
та спеціальної техніки
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ,
м. Дніпро, Україна

ДО ПИТАННЯ ПРО ЮРИДИЧНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА КОРУПЦІЙНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ У СФЕРІ ДЕРЖАВНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ В УКРАЇНІ

Останніми роками як для України, так і для інших країн світу характерною стала негативна практика марнотратства грошових коштів на фоні корупційних правопорушень та злочинів у сфері проведення державних закупівель.

Так, в Російській Федерації збитки від загального обсягу держзакупівель на федеральному, регіональному і муніципальному рівнях за оцінками експертів складає понад 300 млрд рублів (близько 10 млрд доларів США) в рік [1]. В Казахстані збитки від корупційних злочинів у сфері державних закупівель за період 2008–2012 роки становлять понад 7 млрд тенге [2].

Не є винятком і Україна. Через корупційні схеми у сфері державних закупівель згідно з дослідженнями експертів економіка України втрачає від 20 до 40% грошових коштів, виділених на їх здійснення. Виходячи з витрат на здійснення державних закупівель сума збитку національній економіці від корупції у зазначеній сфері за період з 1 січня 2009 року по 31 грудня 2013 року становить від 243,1 до 486,300 млрд грн (загальний обсяг державних закупівель за: 2009 – 105,3; 2010 – 172,1; 2011 – 325,1; 2012 – 428; 2013 – 185 млрд грн). Зазначена сума збитку дорівнює річному бюджету країни, що негативно впливає не тільки на економіку країни, а й на економічну та національну безпеку в цілому [3].

Таким чином, перед усіма країнами світу виникає спільне завдання – подолання корупційних проявів під час проведення державних закупівель. Але незважаючи на такий стан справ, світове співтовариство ще не виробило ефективного механізму протидії злочинам і кримінальним проступкам у цій сфері. У більшості країн відповідальність за такого роду кримінальні правопорушення передбачена лише адміністративними нормами, при цьому відсутні безпосередні норми, що передбачають кримінальну відповідальність за порушення законодавства в сфері державних закупівель. Але в деяких країнах відбуваються певні зрушення у напрямі запровадження відповідних норм у кримінальне законодавство.

Одними із перших такі зміни відбулися у Грузії. Так, у Кримінальному кодексі Грузії запроваджено ст. 195-1 «Порушення правил участі в державних закупів-

лях», також відповідна норма міститься у Кримінальному кодексі Киргизької Республіки, а саме у ст. 306 «Укладання контракту, здійснення державної закупівлі всупереч інтересів Киргизької Республіки» [4]. В Республіці Таджикистан така відповідальність передбачена у ст. 274 Кримінального кодексу Республіки Таджикистан «Злісне порушення порядку проведення публічних торгів або тендера або аукціонів» [5]. Також відповідальність за порушення порядку проведення торгів передбачена у ст. 196 Кримінального кодексу Республіки Вірменія «Злісне порушення порядку проведення публічних торгів» [6]. У Російській Федерації про необхідність кримінальної відповідальності за неодноразові порушення під час здійснення державних закупівель заявив керівник Федеральної антимонопольної служби [7].

На сьогодні в Україні відсутня норма, яка б передбачала кримінальну відповідальність за порушення законодавства про здійснення державних закупівель.

Ми поділяємо думку вчених, які пропонують доповнити Кримінальний кодекс України нормою, яка б передбачала відповідальність за порушення законодавства у сфері державних закупівель, однак, на нашу думку, така норма повинна бути спрямована на осіб, які безпосередньо пов'язані з організацією та проведенням тендеру, адже посадові особи учасника, як показує практика, при вчиненні злочинів у сфері державних закупівель не вчинюють активних дій відносно порушення законодавства про здійснення державних закупівель, а їхні дії підпадають під кваліфікацію інших норм Кримінального кодексу України, зокрема: «Шахрайство» (ст. 190 КК України); «Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем» (ст. 191 КК України); «Підроблення документів, печаток, штампів та бланків, їх збут, використання підроблених документів» (ст. 358 КК України); «Зловживання владою або службовим становищем» (ст. 364 КК України); «Зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги» (ст. 365-2 КК України); «Службове підроблення» (ст. 366 КК України); «Службова недбалість» (ст. 367 КК України); «Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою» (ст. 368 КК України); «Незаконне збагачення» (ст. 368-2 КК України); «Підкуп особи, яка надає публічні послуги» (ст. 368-4 КК України); «Пропозиція або надання неправомірної вигоди службовій особі» (ст. 369 КК України). Теж саме стосується осіб, які виконують функції з приймання товарів або виконаних робіт (послуг) за кількістю та якістю.

Так само проблемним залишається питання щодо притягнення до кримінальної відповідальності осіб, які входять до складу тендерного комітету, адже їх дії або бездіяльність прямо пов'язані з порушенням законодавства у сфері державних закупівель, а відповідальність за такі дії передбачена лише Кодексом України про адміністративні правопорушення, а саме ст. 164-14 «Порушення законодавства про здійснення закупівлі товарів, робіт і послуг за державні кошти»,

незважаючи на загальну назву норми, її зміст вказує на те, що вона спрямована безпосередньо на членів тендерного комітету.

На нашу думку, з метою посилення відповідальності членів тендерного комітету за навмисні порушення законодавства у сфері державних закупівель, Кримінальний кодекс України необхідно доповнити ст. 210-1 «Порушення особами, які входять до складу тендерного комітету, законодавства про публічні закупівлі».

Що стосується адміністративної відповідальності за порушення законодавства про здійснення закупівлі товарів, робіт і послуг за державні кошти, то положення вказаної вище норми також не повною мірою відповідають вимогам сьогодення. Зокрема, у Кодексі України про адміністративні правопорушення не передбачено норми, яка б визначала відповідальність за: невиконання поставок продукції для державних потреб або порушення термінів укладення державного контракту на поставку або договору поставки товарів для державних потреб; надання, опублікування або розміщення недостовірної інформації про розміщення замовлень на здійснення закупівлі товарів, робіт і послуг за державні кошти; порушення правил документообігу при проведенні торгів з використанням електронної системи закупівель.

З огляду на зазначене на сьогодні існує необхідність впровадження кримінальної відповідальності за порушення особами, які входять до складу тендерного комітету, законодавства про публічні закупівлі, а також внесення змін до ст. 164-14 Кодексу України про адміністративні правопорушення положеннями, які б передбачали відповідальність за невиконання поставок продукції для державних потреб або порушення термінів укладення державного контракту на поставку або договору поставки товарів для державних потреб; надання, опублікування або розміщення недостовірної інформації про розміщення замовлень на здійснення закупівлі товарів, робіт і послуг за державні кошти; порушення правил документообігу при проведенні торгів із використанням електронної системи закупівель.

Список використаних джерел:

1. Легализация (отмывание) доходов, полученных в результате хищения бюджетных средств и злоупотребления должностными полномочиями руководителями организаций с государственной долей участия [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://eurasiangroup.org/ru/restricted/embazzelment_rus.doc
2. Количество коррупционных преступлений в сфере госзакупок в Казахстане с каждым годом только растет – финпол [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.inform.kz/rus/article/2547107>
3. Проведення закупівель товарів, робіт і послуг за державні кошти в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2014/fin/zakup/zakup_u/zak314_u.htm

4. Уголовный кодекс Кыргызской Республики от 1 октября 1997 года № 68 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://kenesh.kg/RU/Articles/7307-UGOLOVNY_KODEKS_KYRGYZSKOJ_RESPUBLIKI_v_red_ZKR_10_ot_1032012g.aspx
5. Уголовный кодекс Республики Таджикистан от 21 мая 1998 года № 574 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30397325#pos=0;0
6. Уголовный кодекс Республики Армения от 18 апреля 2003 года № ЗР-528 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.parliament.am/legislation.php?ID=1349&lang=rus&sel=show#22>
7. Уголовный кодекс дополнят статьями за нарушение законодательства о госзаказе [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.pro-goszakaz.ru/forum/forum81/topic274/>

ЄФІМОВ Микола
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри криміналістики, судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ,
м. Дніпро, Україна

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЙНИМ ДІЯННЯМ, ЩО ПОВ'ЯЗАНІ ІЗ ВЧИНЕННЯМ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ МОРАЛЬНОСТІ

Корупційні правопорушення негативно впливають на функціонування правової держави відповідно до європейських стандартів. Так само у випадках, коли вони пов'язані із вчиненням інших кримінально караних діянь, їх суспільна небезпека зростає в геометричній прогресії. Адже суб'єктами правопорушення будуть все більше осіб. Вчинення злочинів проти моральності в багатьох випадках якраз і характеризується поєднанням із корупційними правопорушеннями. Серед найбільш небезпечних та поширених кримінально караних посягань в цій сфері необхідно виділити такі: ввезення, виготовлення, збут і розповсюдження порнографічних предметів; сутенерство; втягнення особи в заняття проституцією; створення та утримання місць розпусти; звідництво; втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність.

За даними Генеральної прокуратури України, щороку до Єдиного реєстру судових розслідувань вноситься близько 1 800 діянь за ознаками цих правопорушень, але лише в 60% випадків за ними складається обвинувальний акт. Водночас відповідно до даних соціологічних опитувань поступово зростає кількість порнографічної інформації в мережах Internet, діє велика кількість будинків розпусти, не припиняються випадки надання інтимних послуг за грошові винагороди. Загалом зазначене вказує на особливо загрозливу природу злочинів проти моральності та зумовлює потребу у посиленні боротьби з ними.

Питанням попередження, кваліфікації та розслідування корупційних діянь, а також протидії цим суспільно-небезпечним проявам, присвячували свої праці чимало вчених із різних галузей права, зокрема: Р.С. Белкін, А.М. Бойко, В.В. Галуцько, Л.Д. Гаухман, А.І. Долгова, О.О. Дудоров, І.А. Дьомін, Д.Г. Заброда, В.С. Зеленецький, Н.С. Карпов, А.М. Куліш, В.Д. Малков, М.І. Мельник, Є.В. Невмержицький, О.О. Онищук, О.С. Сотула, Р.М. Тучак, О.В. Терещук, М.І. Хавронюк, В.Ю. Шепітько, М.П. Яблоков та ін. Значна кількість їх наукових праць була присвячена питанням розслідування різних видів і груп злочинів. Однак проблеми протидії корупційним діянням, що пов'язані із вчиненням злочинів проти моральності, в їх роботах майже не розглядалися. Тому науковий аналіз деяких питань протидії зазначеним корупційним проявам потребує відповідної уваги.

Адже це пов'язано із загальними тенденціями розвитку юридичної науки, видозміною структури злочинності, а також реформуванням законодавства України.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції» корупція – це використання особою наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних із ними можливостей [1].

З окремих положень цього закону, як доречно зазначає О. Банчук, помітно, що він значно збагатив зміст корупції. Так, були розширені види корупційних діянь. Оскільки раніше корупція була лише адміністративним правопорушенням, а наразі корупційні діяння розглядаються також як злочини [2, с. 7].

Так само вчинення злочинів проти моральності може бути пов'язане з рядом кримінальних корупційних проявів. Наприклад, це може бути зловживання владою або службовим становищем (ст. 364 КК України), вчиненому з корисливих мотивів для прикриття діяльності з надання послуг інтимного характеру або створення та утримання місць розпусти; перевищення влади або службових повноважень (ст. 365 КК України) при виявленні фактів сутенерства; одержання хабара (ст. 368 КК України) для замовчування виявлення факту ввезення, виготовлення, збуту і розповсюдження порнографічних предметів тощо.

О.М. Литвак серед типових факторів поширення корупційних діянь в Україні виділяє такі: 1) відсутність сприятливого правового та організаційного режиму діяльності вітчизняного виробника, особливо щодо сплати податків, одержання бюджетних коштів, що сприяє постійному пошуку шляхів протиправного вирішення цих питань; 2) інтеграція організованої злочинності із суб'єктами підприємницької діяльності; 3) правова незахищеність суб'єктів підприємницької діяльності від зловживань, протидії та вимагань з боку чиновників державного апарату на всіх його рівнях; 4) відсутність стабільного й збалансованого законодавства; 5) відсутність інвестиційної альтернативи «тіньовим» капіталом; 6) втрата історичних традицій, моральних і етичних норм; 7) значне розшарування населення за обсягом доходів, унаслідок чого на тлі збільшення кількості заможних людей значна частина державних службовців не має навіть помірного достатку, що об'єктивно сприяє корупційним проявам [3, с. 12].

Так само ми у результаті анкетування працівників поліції виділили такі умови, що сприяють вчиненню злочинів проти моральності:

- розповсюджене рекламування у ЗМІ, мережах Internet або мобільних телефонних мережах надання інтимних послуг (95%);
- приховане (замасковане) місце розташування місць розпусти (79%);
- широкий спектр інтимних послуг із гнучкою фінансовою політикою або наявність «товару» будь-якої цінової категорії (58%);

- відсутність сприятливого правового та організаційного режиму діяльності щодо сплати податків (52%);
- значний кримінальний досвід роботи злочинців у сфері надання інтимних послуг – «секс-бізнесу» (31%);
- втрата історичних традицій, моральних і етичних норм (12%).

Як можливі заходи попередження цих проявів окремі науковці пропонують впровадити: позбавлення пенсійного забезпечення державних службовців, які притягалися до юридичної відповідальності за хабар чи зловживання службовим становищем; конфіскацію незаконно надбаного майна; відміну умовних покарань та амністії за корупційними статтями; переатестацію державних службовців щодо перевірки їх на предмет придатності та приналежності до державних структур; розробку стандартів якості державних послуг, які надаються чиновниками населенню; негайне звільнення тих із них, на кого є скарги громадян; сприяння малому і середньому бізнесу; зменшення податків; спрощення податкової системи; спрощення процедур отримання кредитів; створення системи державної підтримки підприємництва; впровадження заявної системи реєстрації підприємств; утвердження виборчого кодексу за відкритими списками; запровадження публічного механізму звіту депутатів та спрощення механізму їх відкликання [4, с. 4].

А формуванню належного рівня соціальної культури, як зазначає О.А. Сафенко, буде сприяти проведення громадської просвіти в усіх сферах діяльності держави, що також буде спрямовувати суспільну думку до прихильності нормам права. Ідеологія, заснована на вихованні почуття громадського обов'язку, прагнення бути корисним суспільству й усвідомлення цінності особистого матеріального добробуту як похідного від добробуту суспільного дасть можливість сформувати необхідний рівень соціальної, в тому числі політичної культури суспільства [5, с. 157–158].

Підсумовуючи, зазначимо, що для протидії корупційним діям, які пов'язані із вчиненням злочинів проти моральності, держава повинна провести ряд комплексних заходів. Зокрема, створити оптимальний порядок відбору кадрів на державну службу та визначити об'єктивні критерії для їх кар'єрного зростання. Також забезпечити державних службовців відповідною оплатою їхньої праці та набором соціальних пільг, що певною мірою буде стимулювати їх роботу. Крім того, ми вважаємо, реалії європейського напрямку розвитку України зумовлюють необхідність переосмислення ряду питань: щодо легалізації сфери надання послуг інтимного характеру, щодо впровадження ефективної системи оподаткування зазначеної діяльності, щодо створення відповідних органів контролю за визначеною сферою. Вирішення цих питань, а також проведення зазначених заходів, на наше переконання, дозволить значно зменшити кількість корупційних проявів, що пов'язані із вчиненням злочинів проти моральності, та ефективно протидіяти їм.

Список використаних джерел:

1. Про запобігання корупції: Закон України // Відомості Верховної Ради. – 2014. – № 49. – Ст. 2056.
2. Банчук О. Запобігання і протидія корупції в органах місцевого самоврядування: практичний посібник / О. Банчук. – Швейцарсько-український проект «Підтримка децентралізації в Україні – DESPRO». – К.: ТОВ «Софія-А». – 2012. – 88 с.
3. Литвак О.М. Злочинність в Україні: стан, тенденції, заходи протидії (1992–1995 роки): автореф. дис. ... канд. юрид. наук / Литвак О.М. – Х., 1997. – 20 с.
4. Семенов В. Кому по силам победить коррупцию? / В. Семенов // Вечерний Харьков. – 2009. – № 143. – С. 4.
5. Сафоненко А.О. Антикорупційна політика в умовах трансформації українського суспільства: дис. ... канд. юрид. наук: 23.00.02 / А.О. Сафоненко. – К.: Київський національний університет ім. Тараса Шевченка, 2004. – 186 с.

ЗАГИНЕЙ Зоя
доктор юридичних наук, доцент,
начальник відділу науково-методичного забезпечення
прокурорської діяльності у сфері запобігання та протидії корупції
Науково-дослідного інституту
Національної академії прокуратури України,
м. Київ, Україна

СПІВУЧАСНИК-КОРУПЦІОНЕР: КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ НАСЛІДКИ ЗА КК УКРАЇНИ

Починаючи з 2014 року, коли відбулося оновлення антикорупційного законодавства України, стали більш суворими правові наслідки для корупціонерів (осіб, які вчинили корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення). Це стосується й кримінально-правового реагування держави на вчинення особою корупційного злочину. Зокрема, особа, яка вчинила корупційний злочин, не може бути звільнена від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям (ст. 45 КК України), у зв'язку з примиренням винного з потерпілим (ст. 46 КК України), у зв'язку з передачею особи на поруки (ч. 1 ст. 47 КК України), у зв'язку зі зміною обстановки (ст. 48 КК України). Окрім того, корупціонеру не може бути призначено більш м'яке покарання, ніж передбачено законом (ч. 1 ст. 69 КК України). Він не може бути звільнений від покарання, якщо буде визнано, що з урахуванням бездоганної поведінки і сумлінного ставлення до праці цю особу на час розгляду справи в суді не можна вважати суспільно небезпечною (ч. 4 ст. 74 КК України), звільнений від відбування покарання з випробуванням (ч. 1 ст. 75, ч. 1 ст. 79 КК України), умовно-достроково звільнений від відбування покарання (ст. 81 КК України). Корупціонеру не може бути замінено невідбуте покарання більш м'яким (ст. 82 КК України). Для нього встановлені обмеження щодо застосування амністії та помилування (ст.ст. 86–87 КК України), особливий порядок зняття судимості (ч. 2 ст. 91 КК України). У КК України передбачено й заохочення позитивної посткримінальної поведінки для осіб, які вчинили корупційний злочин. Йдеться про ч. 5 ст. 354 КК України, в якій закріплено спеціальний вид звільнення від кримінальної відповідальності для особи, яка вчинила «активний» підкуп (запропонувала, пообіцяла, надала неправомірну вигоду, чим виконала об'єктивну сторону злочинів, передбачених ч.ч. 1, 2 ст. 354, ч.ч. 1, 2 ст. 368-3, ч.ч. 1, 2 ст. 368-4, ст. 369, ч. 1 ст. 369-2 КК України). Для особи, яка вчинила корупційний злочин, передбачені й загальноправові наслідки, визначені у Законі України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII. Так, згідно зі ст. 59 цього Закону відомості про осіб, які притягнуті до кримінальної відповідальності за вчинення корупційних правопорушень, вносяться до Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією пра-

вопорушення, який формується і ведеться Національним агентством з питань запобігання корупції¹. Відповідно до ч. 5 ст. 65 Закону України «Про запобігання корупції» встановлено, що особа, якій повідомлено про підозру у вчиненні нею злочину у сфері службової діяльності, підлягає відстороненню від виконання повноважень на посаді в порядку, визначеному законом. А більшість відповідних злочинів – корупційні. Законодавство України передбачає й ряд інших правових наслідків для особи, яка засуджена за вчинення корупційного злочину.

Без сумніву, всі корупційні злочини можуть бути вчинені у співучасті. В окремих випадках законодавець виокремлює таку кваліфікуючу ознаку, як учинення злочину за попередньою змовою групою осіб (наприклад, ч.ч. 2, 4 ст. 354, ч.ч. 2, 4 ст. 368-3 КК України), що утворює можливу (необов'язкову) співучасть. Окрім того, вчинення окремих корупційних злочинів утворює необхідну співучасть, яка передбачає необхідний рольовий розподіл між суб'єктами, за якого йдеться про такі пари суспільно небезпечних діянь, як «пропозиція – прийняття пропозиції», «обіцянка – прийняття обіцянки», «надання – одержання» неправомірної вигоди. Ураховуючи те, що суб'єкт «пасивної» корупції (підкупу) спеціальний, то й співвиконавцями відповідного злочину можуть бути лише особи, наділені відповідними спеціальними ознаками суб'єкта злочину (наприклад, співвиконавцем одержання неправомірної вигоди службовою особою (ст. 368 КК України) може бути лише службова особа). Водночас у вчиненні злочину, що полягає в «пасивній» корупції може брати участь й особа, яка не наділена ознаками службової особи та яка виконує роль організатора, підбурювача або пособника вчинення злочину². Кваліфікація дій організатора, підбурювача та пособника вчинення корупційних злочинів буде здійснюватися за статтею Особливої частини КК України, яка передбачає відповідальність за корупційний злочин, з посиланням на відповідну частину ст. 27.

Зважаючи на це, постає питання: «Чи поширюються кримінально-правові (а також загальноправові) наслідки вчинення корупційного злочину, підстави спеціального виду звільнення від кримінальної відповідальності (ч. 5 ст. 354 КК України) на співучасників, які виконують роль організатора, підбурювача і пособника, і не наділені спеціальними ознаками суб'єкта злочину?».

Встановлюючи винятки для корупційних злочинів, законодавець використовує такі формулювання: «вчинення корупційних злочинів» (ст.ст. 45–48, 74, 86 КК України), «засудження за корупційний злочин» (ст.ст. 69, 75, 79, 81, 82, 87, 91 КК України). Відповідні формулювання, на нашу думку, свідчать про те, що до інших співучасників вчинення корупційного злочину (організатора, підбурювача, пособника) застосовуватимуться ті ж обмеження щодо кримінально-правового реагування держави на вчинення корупційного злочину, як і щодо виконавця (співви-

¹ На сьогодні цей реєстр поки що не ведеться. Наразі повноваження щодо надання відомостей з Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні правопорушення, здійснюються Міністерством юстиції України (п. 3 постанови Кабінету Міністрів України від 25 березня 2015 року № 171).

² У теорії кримінального права триває дискусія з приводу можливості рольового розподілу між співучасниками при вчиненні злочину за попередньою змовою групою осіб. У межах цього наукового повідомлення ми не будемо підтримувати її. Однак зауважимо, що є прихильниками того підходу, що група осіб за попередньою змовою можлива у випадку співвиконавства.

навця) відповідного злочину. Адже законодавче формулювання відповідних видів співучасників злочину вказує на те, що організатор організовує вчинення злочину (злочинів) або керує його (їх) підготовкою чи вчиненням, підбурювач схиляє іншого співучасника до вчинення злочину, а пособник сприяє вчиненню злочину (ч.ч. 2–4 ст. 27 КК України). Отже, кожен із названих вище співучасників поряд з виконавцем (співвиконавцем) злочину бере участь у вчиненні корупційного злочину з урахуванням рольового розподілу між ними. Тому очевидно, що всі наслідки кримінально-правового характеру, що передбачені за вчинення корупційного злочину стосуються й інших співучасників (організатора, підбурювача, пособника), які спільно з виконавцем (співвиконавцем) брали участь у його вчиненні.

Проте, а чи можна вважати такого загального суб'єкта корупціонером (особою, яка вчинила корупційний злочин)? Для з'ясування цього, очевидно, слід проаналізувати законодавче тлумачення поняття «корупція», яке є основним (таким, що визначає зміст) у найменуванні «корупційний злочин». У ньому вказано, що корупцію утворюють (стосовно підкупу) такі дії: прийняття неправомірної вигоди, прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди («пасивний» підкуп) та обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди («активний» підкуп). Очевидно, що дії стосовно організації, керівництва, сприяння та схилення до вчинення відповідних дій поняттям «корупція» не охоплюються. Тому й вони не можуть бути складовою такого поняття, як корупційний злочин.

Ще більш абсурдна ситуація має місце під час тлумачення формулювання спеціального виду звільнення від кримінальної відповідальності за вчинення окремих корупційних злочинів (ч. 4 ст. 354 КК України). У цій частині законодавець вказав, що звільненню підлягає особа, яка запропонувала, пообіцяла або надала неправомірну вигоду, тобто особа, яка виконала об'єктивну сторону злочинів, передбачених ч.ч. 1, 2 ст. 354, ч.ч. 1, 2 ст. 368-3, ч.ч. 1, 2 ст. 368-4, ст. 369, ч. 1 ст. 369-2 КК України. Відповідне формулювання містить вказівку на дії особи, яка виступає виконавцем (співвиконавцем) злочину. Ураховуючи таке тлумачення, доходимо висновку, що якщо під час учинення злочинів, передбачених указаними статтями, особа виконувала роль організатора, підбурювача або пособника, то звільнити її від кримінальної відповідальності на підставі ч. 5 ст. 354 КК України не можна. Абсурдність такої ситуації очевидна. В окремих випадках роль відповідних видів співучасників є менш суспільно небезпечною, ніж роль виконавця (співвиконавця) злочину. Зважаючи на те, що такий співучасник (організатор, підбурювач, пособник) формально буде визнаватися особою, яка вчинила корупційний злочин, він не може бути звільнений від кримінальної відповідальності з інших підстав (наприклад, у зв'язку з дійовим каяттям). Єдиний вид звільнення від кримінальної відповідальності, який може бути застосований до нього, – це звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності (ст. 49 КК України). Тобто для менш небезпечних видів співучасників вчинення корупційних злочинів застосовуватимуться більш суворі заходи кримінально-правового реагування держави. А це так само не відповідає принципу справедливості у кримінальному праві України.

Формальна кваліфікація дій особи, яка під час учинення корупційного злочину виконувала роль організатора, підбурювача або пособника, спричиняє для неї й загальноправові наслідки, визначені Законом України «Про запобігання корупції». Так, дані про цю особу мають бути занесені в Єдиний державний реєстр осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення (на сьогодні – в Єдиний державний реєстр осіб, які вчинили корупційні правопорушення). Відповідно до ст. 59 Закону України «Про запобігання корупції» відкритими для безоплатного цілодобового доступу є такі відомості про фізичну особу, яку притягнуто до відповідальності за вчинення корупційного правопорушення, є склад такого правопорушення. Згідно з Положенням про Єдиний державний реєстр осіб, які вчинили корупційні правопорушення, затвердженого наказом Міністерства юстиції України від 11 січня 2012 року № 39/5 внесенню до Реєстру підлягають відомості про осіб, яких притягнуто до відповідальності за вчинення корупційних правопорушень (п. 2.1), зокрема, вказується стаття (частина статті) КК України, відповідно до якої особу притягнуто до відповідальності (п. 2.6). Як було зазначено вище, формальна кваліфікація дій співучасника корупційного злочину (організатора, підбурювача, пособника) за статтею Особливої частини КК України, що передбачає відповідальність за корупційний злочин з посиланням на відповідну частину ст. 27 цього Кодексу, зумовлює необхідність визнання його корупціонером та внесення даних про нього до цього Реєстру з усіма наслідками, що випливають з такої юридичної дії. Відповідно така особа не може бути призначена на посади в окремі державні органи та установи. Зокрема, вона не може вступити на державну службу до моменту зняття або погашення судимості за вчинення корупційного злочину (ст. 19 Закону України «Про державну службу» від 10 грудня 2015 року № 889-VIII).

На нашу думку, співучасники вчинення корупційного злочину (організатор, підбурювач, пособник) не можуть визнаватися корупціонерами (особами, які вчинили корупційні злочини), ураховуючи те, що поняття «корупція» у національному антикорупційному законодавстві пов'язується лише з діями, що входять в об'єктивну сторону відповідних посягань та можуть бути виконаними лише виконавцями (співвиконавцями) корупційного злочину. Відтак усі заходи кримінально-правового реагування держави на вчинений корупційний злочин до них мають застосовуватися без обмежень. Ураховуючи викладене вище, у КК України доцільно передбачити, що відповідні обмеження, передбачені за вчинення корупційного злочину, поширюються на виконавця (співвиконавця) корупційного злочину та не можуть застосовуватися до інших співучасників (організатора, підбурювача, пособника). Водночас, на нашу думку, спеціальний вид звільнення від кримінальної відповідальності за вчинення корупційного злочину (ч. 4 ст. 354 КК України) доцільно доповнити вказівкою на те, що підлягає такому звільненню не лише особа, яка запропонувала, пообіцяла або надала неправомірну вигоду, а й особа, яка була організатором, підбурювачем, пособником відповідного корупційного злочину. Що стосується настання загальнокримінальних наслідків для співучасника-корупціонера, то вважаємо за доцільне також виключити їх з числа осіб, на яких поширюються загальноправові наслідки, визначені Законом України «Про запобігання корупції».

KOVALENKO Andrii

Candidate of Legal Sciences, Associate Professor,
Head of the Chair of Civil Law and Civil Procedure,
Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs,
Dnipro, Ukraine

ON STATE PROTECTION OF CORRUPTION DENUNCIATORS

A denunciator is not a status or a social standing. A denunciator is neither designated nor given a denunciator's certificate since the name «denunciator» is used to call a person reporting corruption. According to the applicable laws, no benefits are given to these people. Their existence is one of criteria of the level of legal culture of individuals and society. According to the Law of Ukraine «On Prevention of Corruption», a denunciator is a person who reports violation of this Law by another person provided that he/she reasonably believes that the information is reliable, i.e., one of conditions of denouncing corruption is a moral certainty that the respective information is reliable.

Corruption as a socially dangerous phenomenon can be manifested in different practices, e.g., corruption includes:

- Receipt of undue benefit by an official (a bribe, a gift, any preferences, etc.);
- Using any public or municipal property or funds by an official for private purposes;
- Conflict of interest – a conflict between an individual's private interest and his/her official or representative powers affecting the objectivity and impartiality of decisions and performance or nonperformance of actions when executing the aforesaid powers;
- Violation of a restriction on collaboration of close relatives;
- Violation of a restriction on concurrent employment and combining different types of activities;
- Violation of rules of ethical conduct;
- Non-submission of declaration or submission of false declaration by an individual who is obliged to declare his/her incomes and expenses.

Besides, corruption offences always have a number of mandatory characteristics:

- Direct erosion of the state's credibility or prejudicing other state interests protected by law;
- An individual's intent to perform (not to perform) actions that objectively prejudice state interests protected by law;
- Using his/her position contrary to the state interests;
- Lucrative purpose or other interest;
- Illegal receipt of benefits (tangible and intangible), services, advantages.

When an individual reaches a certain level of legal awareness, he/she should know that the state guarantees the following types of state protection to denunciators:

Physical protection – if life, housing, health or property of individuals who help to prevent and counteract corruption is threatened due to a report on Law violation submitted by them, relevant law enforcement authorities can take legal, organizational, technical and other actions intended to protect them against unlawful encroachments as provided by the Law of Ukraine «On Protection of Individuals Involved in Criminal Proceedings».

Protection against dismissal – an individual or his/her family member cannot be dismissed or forced to leave a job, be subject to disciplinary action or other adverse actions (transfer to another position, changes in working conditions, refusal to appoint to a higher position, wage reduction, etc.) taken by his/her manager or employer, or be threatened by these measures due to his/her reporting Law violations by another person.

Anonymity – a report on violation of Law can be submitted by an employee of a relevant authority without acknowledging his/her authorship (anonymously). Other denunciators still have to report corruption specifying their name. Otherwise, an anonymous report is not considered.

Releasing officials reporting offences from liability – according to the Law of Ukraine «On Access to Public Information», officials shall not be held legally liable for the disclosure of information about an offense or data related to a serious threat to citizen's health or safety regardless of breach of duties by these officials if they act with good intentions and reasonably believe that the information is reliable and contains evidence of the commission of an offence or is related to an essential threat to environment, citizen's health or safety.

КОТЕЦЬ Євген

аспірант кафедри кримінального права, процесу та криміналістики
Приватного вищого навчального закладу
«Європейський університет»,
м. Київ, Україна

ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ ПОРЯДОК ЗАТРИМАННЯ ТА ОБРАННЯ ЗАПОБІЖНОГО ЗАХОДУ ЩОДО СУДДІ ПРИ ВЧИНЕННІ КОРУПЦІЙНОГО ЗЛОЧИНУ

Конституція України закріплює незалежність і недоторканність судді, зокрема, без згоди Вищої ради правосуддя суддю не може бути затримано або утримувано під вартою чи арештом до винесення обвинувального вироку судом, за винятком затримання судді під час або відразу ж після вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину (ст. 126) [1].

Вказані положення знайшли свої закріплення в ст. 49 Закону України «Про судоустрій і статус суддів». У такій ситуації суддя, затриманий за підозрою у вчиненні діяння, за яке встановлена кримінальна чи адміністративна відповідальність, повинен бути негайно звільнений після з'ясування його особи, за винятком: якщо Вищою радою правосуддя (ВРП) надано згоду на затримання судді у зв'язку з таким діянням; затримання судді під час або відразу ж після вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину, якщо таке затримання є необхідним для попередження вчинення злочину, відвернення чи попередження наслідків злочину або забезпечення збереження доказів цього злочину (ч. 2 ст. 49) [2].

Натомість Кримінальний процесуальний кодекс України главою 37 закріплює дещо інший процесуальний порядок проведення процесуальних дій щодо окремої категорії осіб. Так, ст. 482 КПК України передбачено, що затримання судді чи утримання його під вартою чи арештом здійснюється за згодою ВРП. Без такої згоди суддю не може бути затримано або утримувано під вартою чи арештом до винесення обвинувального вироку судом, за винятком затримання судді під час або відразу ж після вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину. Однак суддя, затриманий за підозрою у вчиненні діяння, за яке встановлена кримінальна відповідальність, повинен бути негайно звільнений після з'ясування його особи, за винятком: 1) якщо ВРП надано згоду на затримання судді у зв'язку з таким діянням; 2) затримання судді під час або відразу ж після вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину, якщо таке затримання є необхідним для попередження вчинення злочину, відвернення чи попередження наслідків злочину або забезпечення збереження доказів цього злочину [3].

Враховуючи зазначені зміни, представники судової та правоохоронної системи розділилися у поглядах щодо трактування положень законодавства щодо за-

тримання та арешту судді. Водночас представник прокуратури вказує, що слідчі судді і суди при розгляді клопотань про обрання міри запобіжного заходу щодо судді, пов'язаної з позбавлення свободи, мають керуватися виключно нормами діючого законодавства та враховувати обґрунтованість необхідності затримання судді за вчинення тяжкого чи особливо тяжкого злочину, в тому числі і без попередньої згоди ВРП [4]. Водночас представники ВРП та Ради суддів України зазначають, що розгляд клопотання про застосування запобіжного заходу у виді тримання під вартою чи домашнього арешту здійснюється за обов'язковою згодою ВРП [5, 6].

Тобто складається ситуація, за якої положення Конституції [1] та Закону [2] трактуються як такі, що суддю можна арештувати без згоди ВРП, якщо його затримали під час або відразу ж після вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину. У той же час ст. 482 КПК України передбачає, що клопотання про застосування запобіжного заходу щодо судді може розглядатися лише за наявності згоди Вищої ради правосуддя.

На нашу думку, наведені розбіжності потребують унормування та приведення їх у відповідність з положеннями КПК України, оскільки суд керується процесуальними нормами при прийнятті рішення.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР (ред. станом на 1 квітня 2017 року) // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 року № 1402-VIII (ред. станом на 1 квітня 2017 року) // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2016. – № 31. – Ст. 545.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI (ред. станом на 1 квітня 2017 року) // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2013. – № 9–10, № 11–12, № 13. – Ст. 88.
4. Варченко О. ГПУ не повинна просити у Вищої ради правосуддя згоди на арешт судді за тяжкий злочин // Інформаційне агентство УНІАН [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.unian.ua/politics/1754402-gpu-ne-povinna-prositi-u-vischoji-radi-pravosuddya-zgodi-na-aresht-suddi-za-tyajkiy-zlochyn-ekspert.html>
5. У Вищій раді правосуддя прокоментували процедуру затримання та звільнення суддів // Цензор.нет [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ua.censor.net.ua/news/425528/u_vyschiiy_radi_pravosuddya_prokomentuvaly_protседuru_zatrymannya_ta_zvilnennya_suddiv
6. Голова Ради суддів каже, що слідчі НАБУ не мали права просити арешту // Укрінформ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2166848-golova-radi-suddiv-kaze-so-slidci-nabu-ne-mali-prava-prositi-arestu-zincenka.html>

КРУГЛОВА Ольга
кандидат юридичних наук, доцент,
старший викладач кафедри цивільного права та процесу
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ,
м. Дніпро, Україна

ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ: СВІТОВИЙ ДОСВІД

Корупція є глобальною проблемою кожної сучасної країни, яка стає перешкодою на шляху до нормального, прогресивного економічного та соціального розвитку. Зрозуміло, що ця проблема потребує розв'язання. Вже не одне десятиліття світова спільнота наголошує на цій потребі. Як результат роботи в цьому напрямі – ухвалення комплексу міжнародно-правових актів, підготовлених та прийнятих в Організації Об'єднаних Націй, Організації економічного співробітництва та розвитку, Організації американських держав, Раді Європи, Європейському Союзу, Африканському Союзу. Запропоновані різноманітні міжнародні юридичні способи вирішення цієї проблеми певною мірою відрізняються, однак їх об'єднує спільна мета – встановлення загальних стандартів боротьби з корупцією.

Важливим етапом в історії розвитку міжнародно-правових відносин у сфері запобігання та протидії корупції є підписання міжнародною спільнотою 9 грудня 2003 року в м. Меріда (Мексика) Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції. Фахівці з цього питання вважають цей міжнародний договір найзмістовнішим правовим актом, спрямованим на запобігання та боротьбу з корупцією як у світовому, так і національному масштабі [1].

Корупція в Україні, незважаючи на зміну політичної еліти і прихід до влади нових людей, не зменшилася, а в деяких сферах навіть зросла на 5–18%. Про це свідчить порівняльний аналіз досліджень рівнів корупції в Україні, які проводилися компаніями Transparency International, Gallup International і Центром Разумкова в 2013–2015 роках. Жителям України доводиться вдаватися до корупційних дій навіть для реалізації своїх законних прав. За статистикою 60,5% жителів України знають про випадки, коли давали хабара для прийняття законного рішення. 47,5% українців знають про випадки хабарництва для ухвалення незаконного рішення [2].

Така негативна ситуація створює реальну загрозу безпеці суспільству, демократичному розвитку нашої держави тощо. З метою реалізації інтеграційного процесу в Україні, зокрема, передбачається приведення у відповідність з європейськими стандартами законодавства України у сфері протидії та запобігання корупції.

Для боротьби з корупцією низка європейських країн вживає заходи організаційного характеру – створюють спеціалізовані установи, організації, метою

діяльності яких є вироблення відповідної стратегії й тактики, розробка превентивних заходів нормотворчого й функціонального змістового наповнення. Проте з огляду на актуальність проблеми необхідно переглянути комплекс організаційно-правових та інших заходів на національному рівні з метою їхнього вдосконалення та інтенсифікувати діяльність у міжнародних організаціях.

За умов наявності масштабної корупції пріоритетними є заходи щодо усунення її причин, а вже потім – боротьба з конкретними виявами. Причому для правових систем деяких розвинених країн не є характерним використання в законодавстві терміна «боротьба», численними є закріплення в нормативно-правовому акті (часто – кодифікованому) принципів запобігання правопорушенням [3].

Як свідчить практика роботи правоохоронних органів зарубіжних країн у цьому напрямі, досконалість нормативно-правового забезпечення та наявність ефективної системи протидії корупції на національному й міжнародному рівнях є однією з головних умов успішного подолання зазначеної проблеми.

У 2014 році в Україні був прийнятий Закон України «Про запобігання корупції». Відповідно до ст. 18 цього Закону Національним агентством з питань запобігання корупції розробляється й періодично коректується антикорупційна стратегія на основі аналізу ситуації щодо корупції, а також результатів виконання попередньої антикорупційної стратегії.

Таким чином, зважаючи на масштабність та актуальність проблеми, пріоритетним напрямом розвитку антикорупційного законодавства в нашій країні є створення ефективного, заснованого на позитивному досвіді іноземних держав механізму запобігання корупції, і тут вже є позитивні зміни. Однак його результативна робота потребує постійного моніторингу потенційно небезпечних чинників, які створюють передумови корупційним правопорушенням.

Список використаних джерел:

1. Конвенція ООН проти корупції (ратифікована Законом України від 18 жовтня 2006 року № 251-V) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon4rada.gov.ua
2. За последние 2 года уровень коррупции в Украине вырос на 18%, – исследование // [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.rbc.ua/rus/news/poslednie-goda-uroven-korrupsii-ukraine-1428572826.html>
3. Світовий досвід запобігання та протидії корупції: до питання про інтеграцію законодавства України до права Європейського Союзу // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/4201/>

ЛЮЛЬКО Сергій
головний науковий співробітник
відділу науково-методичного забезпечення
діяльності військових прокуратур
Науково-дослідного інституту
Національної академії прокуратури України,
м. Київ, Україна

МОНІТОРИНГ СПОСОБУ ЖИТТЯ ЯК НОРМА АНТИКОРУПЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Як неодноразово зазначав у своїх виступах Президент України П. Порошенко, одним із найголовніших пріоритетів є принципова, послідовна та ефективна боротьба з корупцією, що вкрай важливо для виживання України як держави.

Статтею 51 Закону України «Про запобігання корупції» (Рамковий Закон), прийнятого 14 жовтня 2014 року і введеного в дію 26 квітня 2015 року, передбачено, що Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК) здійснює вибіркового моніторинг способу життя суб'єктів декларування з метою встановлення відповідності їх рівня життя наявним у них та членів їх сім'ї майну та одержаним ними доходам згідно з декларацією особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, що подається відповідно до цього Закону.

Слід зауважити, що у Рамковому Законі не визначається поняття «моніторинг способу життя суб'єктів декларування», а нормативна регламентація порядку його проведення делегована НАЗК.

9 листопада 2016 року у приміщенні НАЗК було вперше презентовано проєкт «Порядок здійснення моніторингу способу життя особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування» (проєкт Порядку). Згідно із сайтом НАЗК за результатами тривалих доопрацювань за участю Генпрокуратури України, МВС України, НАБУ, Вищої кваліфікаційної комісії суддів, профільних комітетів Верховної Ради України, громадськості та ЗМІ 13 січня поточного року була затверджена редакція Порядку, і він був скерований на реєстрацію до Мініюсту. Інформація про його реєстрацію і Міністерстві юстиції України наразі відсутня.

Незареєстрований базовий документ НАЗК, робота над яким розпочалася у липні 2016 року і наразі юридично незавершена в кінцевому результаті, окрім низки інших чинників, негативно впливає на імідж України.

Отже, термін «моніторинг способу життя» зустрічається на сьогодні у трьох законах України: «Про запобігання корупції», «Про Національне антикорупційне бюро України», «Про судоустрій і статус суддів». Водночас презентований НАЗК проєкт містить лише бачення терміна «спосіб життя», а питання визначення комплексного поняття «моніторинг способу життя» залишено поза увагою.

Згідно із розробленим НАЗК Порядком термін «спосіб життя» означає типові форми поведінки суб'єкта декларування чи членів його сім'ї, що відображають рівень їх життя і включають володіння, користування або розпорядження ними майном, майновими правами, грошовими активами тощо, зокрема набуття у власність чи користування нерухомого майна, цінного рухомого майна, у тому числі транспортних засобів, а також видатки для придбання робіт чи послуг, фінансові зобов'язання.

Водночас існуюча редакція Порядку взагалі не регламентує процедуру визначення підходу до критерію вибірковості здійснення моніторингу та не містить відповіді на питання про те, як сама НАЗК буде опрацьовувати отриману інформацію: вибірково чи братиме до уваги всі отримувані відомості від фізичних та юридичних осіб, а також із засобів масової інформації та інших відкритих джерел інформації.

Хоча під час тривалих дискусій щодо проекту Порядку прогнозувались значні обсяги такої інформації, проте на сьогодні він взагалі не враховує права НАЗК, визначені ст. 12 Рамкового Закону, котрі стосуються залучення у встановленому порядку до виконання окремих робіт, участі у вивченні окремих питань науковців, працівників державних органів, а також створення комісій та робочих груп. Крім того, усвідомлення наявних прав та доречне їх застосування з високою часткою ймовірності дозволили б підготувати Порядок, зміст якого викликав би конструктивну дискусію, а не конструктивну критику.

Опосередковано зазначено у Порядку лише про те, що під час здійснення моніторингу уповноважена особа Національного агентства отримує відомості, необхідні для здійснення Моніторингу, з інформаційних баз даних, реєстрів державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, а також за письмовими запитами від державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, суб'єктів господарювання незалежно від форми власності та їх посадових, службових осіб, громадян та їх об'єднань стосовно суб'єктів декларування.

Щодо опрацювання декларацій, зокрема, вбачається, що під час розробки Порядку мали б враховувати напрацювання правоохоронних органів (зокрема, із виявлення майна, яке може слугувати джерелом відшкодування збитків) щодо вивчення чітко визначеного хоча б мінімального переліку баз даних та реєстрів як державних, так і недержавних органів, що містять інформацію про рухоме та нерухоме майно, яке має бути відображене у деклараціях.

Рамковий Закон у ст. 51 та Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України» у ст. 29 визначають лише мету проведення моніторингу – встановлення відповідності рівня життя наявним у декларанта та членів його сім'ї майна і одержаним ними доходам згідно з декларацією, однак не розкривають змісту та алгоритму здійснення. Тому процес моніторингу способу життя значно ширший, ніж аналіз декларацій, оскільки потребує додаткового оперування, як

мінімум, заздалегідь отриманою інформацією, наприклад, про наявне майно у членів сім'ї та їх доходи з вищевказаних баз даних та реєстрів.

Механізми ж отримання необхідної інформації як НАЗК безпосередньо, так і шляхом реалізації права на залучення до «виконання окремих робіт, працівниками державних органів, а також створення комісій та робочих груп», як передбачає ст. 12 Рамкового закону, потребують укладення міжвідомчих угод, договорів, меморандумів тощо. Порядок отримання такої інформації нагадує проведення гласних і негласних слідчих розшукових дій і виходить за межі компетенції НАЗК, однак вона не позбавлена права «одержувати в установленому законом порядку за письмовими запитами від державних органів ... громадян та їх об'єднань інформацію, необхідну для виконання покладених на нього завдань».

Крім того, основи методології оцінки відповідності стилю життя задекларованим статкам вже було розроблено «Transparency International Україна» у 2013 році. Однак ці обставини залишилися поза увагою розробників Порядку попри те, що чотири первинні сфери моніторингу способу життя у розрізі офіційних доходів суб'єкта перевірки є константами, а саме:

- рухоме та нерухоме майно;
- вартісні хобі;
- відпочинок і подорожі;
- навчання членів родини.

Надзвичайно позитивним моментом залишається відображення НАЗК у розробленому Порядку алгоритму дій, анонсованого у додатку 1 до «Моніторингу способу життя: огляд міжнародної практики, можливість застосування в Україні», підготовленого координаційною командою Програми розвитку ООН ще 15 лютого 2016 року.

На думку фахівців Програми розвитку ООН, термін «моніторинг способу життя» (інші назви – «перевірка способу життя» та «аудит способу життя») вживається у міжнародному масштабі в одному чи обох із наступних значень:

1) кабінетне дослідження із метою перевірки інформації, наведеної у деклараціях про майно, а також із метою розгляду отриманих із відкритих джерел фактів, які свідчать про протиріччя у способі життя, що спостерігається, та задекларованих статків;

2) спостереження на місці («польове дослідження») з метою встановити, чи має державний службовець або близька особа майно та (або) спосіб життя, що суперечать офіційним задекларованим статкам.

Зокрема, для НАЗК відомості, надані громадянами та журналістами, державні бази даних та інформація приватних суб'єктів будуть основним джерелом для перевірки «способу життя» державного посадовця – як передбачено Законом. До прикладу, одним з напрямів практичного використання такої зовнішньої інформації можуть бути випадки з'ясування неправдивого декларування нерухомості, адже висновок про реальну (купівельну) вартість майна можна зробити

лише внаслідок візуального огляду. Проведення таких оглядів виходить за межі повноважень НАЗК, але може здійснюватися громадянами чи журналістами.

Водночас моніторинг способу життя громадянами в контексті взаємодії з НАЗК в цьому аспекті може складатися, зокрема, з таких заходів:

- спостереження за переміщеннями державної посадової особи (або близької особи);

- спостереження за будинком або майном, що знаходиться поза будинком;

- спостереження за речами, що їх носить державна посадова особа (або близька особа);

- фотозйомка;

- відеозапис;

- фіксування результатів проведених спостережень, однак при цьому це має відповідати ст. 8 Європейської конвенції з прав людини.

МЕЖЕВСЬКА Лілія
викладач кафедри цивільного права та процесу
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ,
м. Дніпро, Україна

ВІДСТОРОНЕННЯ ВІД РОБОТИ ДЕРЖАВНОГО СЛУЖБОВЦЯ У РАЗІ ВЧИНЕННЯ НИМ КОРУПЦІЙНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

Частиною 6 статті 72 Закону України «Про державну службу» від 10 грудня 2015 року [1] зазначено, що відсторонення державного службовця від виконання посадових обов'язків у разі вчинення ним корупційного правопорушення здійснюється відповідно до Закону України від 14 жовтня 2014 року «Про запобігання корупції» [2]. Поширення корупції є однією з основних реальних та потенційних загроз національній безпеці України, а її викорінення – довгострокове завдання органів державної влади. Це так само негативно впливає на темпи економічного розвитку, умови ведення бізнесу та підприємницької діяльності, рівень інвестицій у різні сфери народного господарства. Корупція є соціальною «корозією», яка постійно роз'їдає державні структури, і при цьому держава постійно прагне знищити корупцію.

Нині проблема корупції в Україні досліджується багатьма вченими, здебільшого представниками науки адміністративного та трудового права. Варто звернути увагу на роботи М.І. Мельника, Є.В. Невмержицького, В.В. Лазарева та інших учених, в яких з'ясовані питання щодо визначення сутності та заходів протидії проявам вчинення корупційних правопорушень. Більша частина досліджень проблем подолання корупції здійснювалась у контексті розуміння цього явища, виходячи зі змісту Закону України «Про запобігання корупції», Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України, Положення про Єдиний державний реєстр осіб, які вчинили корупційні правопорушення, постанови Верховного Суду України «Про практику розгляду судами справ про корупційні діяння та інші правопорушення, пов'язані з корупцією» [3] та інших нормативно-правових актів.

Закон України «Про запобігання корупції» визначає основні засади запобігання і протидії корупції в публічній і приватній сферах суспільних відносин, відшкодування завданих унаслідок вчинення корупційних правопорушень збитків, шкоди, поновлення порушених прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав чи інтересів юридичних осіб, інтересів держави [4]. Згідно з ч. 5 ст. 65 зазначеного Закону встановлюється, що державний службовець як особа, яка виконує функції держави, у разі повідомлення їй про підозру у вчиненні нею злочину у сфері службової діяльності підлягає відстороненню від виконання повноважень

на посаді в порядку, визначеному законом. У разі складання щодо державного службовця протоколу про адміністративне правопорушення, пов'язане з корупцією, якщо інше не передбачено Конституцією і законами України, він може бути відсторонений від виконання службових повноважень за рішенням керівника органу (установи, підприємства, організації), в якому він працює, до закінчення розгляду справи судом. Якщо розуміти буквально, то відсторонення від виконання службових обов'язків допускає перебування державного службовця на роботі. У разі закриття провадження у справі про адміністративне правопорушення, пов'язане з корупцією, у зв'язку з відсутністю події або складу адміністративного правопорушення відстороненій від виконання службових повноважень особі відшкодовується середній заробіток за час вимушеного прогулу, пов'язаного з таким відстороненням.

Згідно із результатами Судової практики Верховного Суду України 17 січня 2005 року Голова Верховного Суду України Маляренко В.Т. розглянув матеріали справи, за якими постановою судді Нікопольського міського суду Дніпропетровської області від 11 листопада 2002 року К. визнано винуватим у вчиненні адміністративного правопорушення, передбаченого п. «г» ч. 3 ст. 5 Закону України «Про боротьбу з корупцією» з накладенням адміністративного стягнення у виді штрафу в розмірі 255 гривень. Але постанова судді підлягала скасуванню. К. визнано винуватим у тому, що він, працюючи на посаді старшого державного виконавця відділу державної виконавчої служби Марганецького міського управління юстиції Дніпропетровської області і виконуючи зведене виконавче переведення про стягнення боргів із А., при недостатності суми не розподілив суму боргу в рівних частках між усіма стягувачами однієї черги, а виніс постанову і стягнув всю суму боргу – 4 059 грн на користь матері своєї дружини – М., тобто при прийнятті в межах своєї компетенції рішення, спрямованого на одержання суми боргу за рішенням суду на користь М., надав їй незаконні переваги перед іншими стягувачами. Таким чином, згідно з положеннями п. «г» ч. 3 ст. 5 Закону України «Про боротьбу з корупцією» від 5 жовтня 1995 року відповідальність особи, уповноваженої на виконання функцій держави, за надання незаконних переваг фізичним чи юридичним особам під час підготовки чи прийняття рішень може настати лише в тому випадку, якщо вона дійсно надавала такі переваги [2].

Із матеріалів справи видно, що К. при проведенні виконавчих дій, надавши незаконну перевагу стягувачу М., не дотримався встановленого законом порядку розподілу суми боргу в рівних частках між усіма стягувачами. Сам факт невиконання К. норм Закону України «Про виконавче провадження» [5], про що йдеться в постанові судді, не може бути підставою для визнання його винуватим у корупційному правопорушенні. Отже, в цій справі дії К. ніяким чином не пов'язані з тим, що він проводив конкурс чи тендер [6].

Відомості про осіб, яких притягнуто до відповідальності за вчинення корупційних правопорушень, заносяться до Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили

корупційні правопорушення, що формується та ведеться Міністерством юстиції України. Згідно зі ст. 2 Положення «Про Єдиний державний реєстр осіб, які вчинили правопорушення» реєстр ведеться з метою: забезпечення єдиного обліку осіб, які вчинили корупційні правопорушення; забезпечення в установленому порядку проведення спеціальної перевірки відомостей про осіб, які претендують на зайняття посад, пов'язаних із виконанням функцій держави або місцевого самоврядування; аналізу відомостей про осіб, які вчинили корупційні правопорушення, з метою визначення сфер державної політики та посад, пов'язаних із виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, з найбільшими корупційними ризиками; недодержанням законодавства про державну службу, про боротьбу з корупцією, порушення етики поведінки; вимога самого держслужбовця зняти з нього безпідставні, на його думку, звинувачення або підозру.

Безоплатний цілодобовий доступ до відомостей з Реєстру здійснюється через офіційний веб-сайт Міністерства юстиції України шляхом пошуку та перегляду такої інформації про осіб, яких притягнуто до відповідальності за вчинення корупційного правопорушення: 1) прізвище, ім'я, по батькові; 2) місце роботи, посада на час вчинення корупційного правопорушення; 3) склад корупційного правопорушення; 4) вид покарання (стягнення); 5) спосіб вчинення дисциплінарного проступку; 6) вид дисциплінарного стягнення. Розміщення інформації на веб-сайті здійснюється протягом трьох робочих днів із дня внесення відповідної інформації до Реєстру.

Список використаних джерел:

1. Про державну службу: Закон України від 10 грудня 2015 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua>
2. Про практику розгляду судами справ про корупційні діяння та інші правопорушення, пов'язані з корупцією: постанова Верховного Суду України від 25 травня 1998 року. – № 13 / Верховний Суд України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0013700-98/print1455467687435373>
3. Про виконавче провадження: Закон України від 21 квітня 1999 року // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 24. – Ст. 207.
4. Про відсутність правопорушення згідно з Законом України «Про боротьбу з корупцією» від 17 січня 2005 року: постанова Верховного Суду України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf/0/8FDB339ABF971B18C325701C0019CC8C?OpenDocument&CollapseView&RestrictToCategory=8FDB339ABF971B18C325701C0019CC8C&Count=500&>
5. Мін'юст оприлюднив реєстр із даними про 7 тисяч корупціонерів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zib.com.ua/ua/47493-minyust_oprilyudniv_reestr_iz_danimi_pro_7_tis_korupcioneriv.html
6. Про затвердження Положення про Єдиний державний реєстр осіб, які вчинили корупційні правопорушення: наказ Міністерства юстиції України від 11 січня 2012 року № 39/5 // Офіційний вісник України. – 2012. – № 6. – Ст. 223.

ПЛЕТЕНЕЦЬ Віктор
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри криміналістики, судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ,
м. Дніпро, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКУ ЗА ФАКТАМИ ОТРИМАННЯ НЕПРАВОМІРНОЇ ВИГОДИ

Запорукою успішного розвитку України на шляху європейського рівня розвитку є боротьба з корупцією, яка може бути загрозою розвитку нашої держави. У той же час останніми роками корупція та хабарництво як один з найбільш поширених її елементів набули ознак виключної суспільної небезпеки. Все це призвело до зміни форм та способів хабарництва, що вимагає від правоохоронців застосування дієвих заходів протидії вказаним злочинам. Під час розслідування слідчий проводить слідчі (розшукові) дії, серед яких особливого значення в одержанні доказової інформації за фактом одержання хабара набуває обшук.

Успішне проведення обшуку неможливе без підготовки, в ході якої слідчому доцільно проаналізувати вже зібрані докази. Водночас можемо зазначити, що проводячи вказану процесуальну дію на початковому етапі розслідування хабарництва, в умовах інформаційної невизначеності, слідчий обмежений часовими рамками. З одного боку, слідчий має розуміти, що чим більше часу проходить з моменту вчинення дій до проведення обшуку, тим менше вірогідності знайти докази відповідного факту. З іншого боку, під час проведення обшуку без належної підготовки надвичайно важко досягти мети слідчої дії.

Під час підготовки слідчому необхідно визначитись з предметом пошуку та його ознаками, передбачити місця його зберігання та маскування [1, с. 351], отримати ухвалу слідчого судді (ст. 234 КПК України). Визначаючи місце проведення обшуку, з'ясовуються відповідні обставини. Насамперед слідчий має з'ясувати, що являє собою приміщення, в якому відбуватиметься обшук, з урахуванням чого визначатиметься кількість співробітників та інших учасників проведення обшуку. Не меншої уваги за фактами хабарництва заслуговує спосіб проникнення до відповідного приміщення. Це зумовлено тим, що учасників обшуку часто не пускають, що потребує залучення відповідних спеціалістів, наприклад ДСНС України, з приладами примусового відкривання приміщень.

У разі обшуку у значній за обсягом будівлі, наприклад багатоповерховому маєтку, або у різних співучасників злочину потрібно визначитись з таким: одночасно чи послідовно проводитимуться обшуки. У разі одночасного проведення обшуків у різних місцях завчасно готуються відповідні засоби пошу-

ку, формуються групи та підбираються відповідні учасники. До складу слідчо-оперативної групи доцільно включати тих спеціалістів, знання яких в ході обшуку можуть бути корисними. До складу відповідної групи мають входити особи, які будуть слідкувати за реакціями обшукуваних осіб, що сприятиме пошуку відповідних предметів.

Передбачення слідчим можливого опору проведенню обшуків або загрози членів слідчо-оперативної групи визначатиме необхідність залучення співробітників спеціальних підрозділів, наприклад «КОРД».

Проведення обшуку має бути підпорядковано логіці, концентрації уваги на задачах обшуку, послідовному обстеженню відповідних приміщень, дотриманню норм закону тощо. Психологія пошуку включає вміння моделювати дії злочинця, а також формувати в обшукуваного твердої установки, що цілеспрямована, планомірна, методична діяльність слідчого увінчається успіхом, тобто всі об'єкти, що мають значення для провадження, будуть знайдені [2, с. 589].

Слідчий може заборонити спілкуватись особам, залишати до проведення обшуку приміщення.

Об'єктами пошуку за фактами, що розглядаються, є:

- предмети хабара, його упаковка або її фрагменти, документи до них;
- чернетки, листи переписки, записні книжки, у тому числі електронні;
- документи, пов'язані зі службовою діяльністю суб'єкта;
- посвідчення особи та інші документи, що характеризують особу;
- цінності, здобуті злочинним шляхом;
- документи, що характеризують наявні у особи статки (рахунки у банках, права власності на нерухомість, паспорти на транспортні засоби, вартісну побутову техніку, коштовності, вироби мистецтва та ін);
- інші об'єкти, що мають значення для провадження.

Під час проведення обшуку у приміщенні корумпованої особи чи хабарника варто звертати увагу на можливу невідповідність предметів обстановки офіційним доходам зазначених осіб. Важливим аспектом проведення розслідуваної слідчої дії є застосування заходів, котрі унеможливлять злочинців викинути відшукувані предмети, застосувати холодну чи вогнепальну зброю проти членів слідчо-оперативної групи або себе. Обшуки також проводяться за місцями мешкання та роботи інших співучасників злочину. Так, під час проведення обшуків за місцем роботи можуть бути виявлені документи, що є джерелами відомостей про діяльність корумпованої особи, що не має залишатись поза увагою правоохоронців. У випадку виявлення предмета хабара фіксують місце його розташування у приміщенні по відношенню до хабарника [3, с. 57].

У ряді випадків може виникати потреба у проведенні обшуків на місцевості, що пов'язано з місцями зберігання хабарів. Так, яскравим прикладом є провадження за фактом отримання неправомірної вигоди суддею Дніпровського районного суду м. Києва М. Чаусом, котрий переховував хабар в склянній банці, заритій на городі [4].

Варто зазначити, що у результаті проведення обшуку відшуковуються предмети, пов'язані з фактом хабарництва. Виявити ці предмети неможливо іншим чином, аніж проведенням обшуків. Зазначене дозволяє дійти висновків про важливість зазначеної слідчої дії у виявленні, фіксації фактів корупції та такого її прояву, як хабарництво. Отже, якісне розслідування є запорукою у встановленні істини за кожним фактом, що сприятиме дотриманню гарантованих Конституцією України прав і свобод громадян.

Список використаних джерел:

1. Салтевський М. В. Криміналістика (у сучасному вигляді): підруч. / М.В. Салтевський. – К.: Кондор, 2005. – 588 с.
2. Криміналістика: учеб. для вузов / Аверьянова Т.В., Белкин Р.С., Корухов Ю.Г., Росинская Е.Р.; под ред. Р.С. Белкина. – М.: Норма (Издательская группа Норма–Инфра–М), 2000. – 990 с.
3. Шепітько В.Ю. Розслідування злочинів корупційної спрямованості: наук.-практ. посіб. / В.Ю. Шепітько, В.А. Журавель. – Х.: Харків юридичний, 2013. – 220 с.
4. Они закапывают банки с долларами на грядках: поимка судьи Чауса взбудоражила соцсети [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.obozrevatel.com/crime/04769-sotsseti-o-poimke-sudi-chausa.htm>

СЛІС Андрій
головний державний інспектор
Головного управління Державної фіскальної служби
у Дніпропетровській області,
м. Дніпро, Україна

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ЗАПОБІГАННЯ СЛУЖБОВІЙ КОРУПЦІЇ

Вивчення та узагальнення міжнародного досвіду у сфері запобігання корупції та її ядру – злочинам, передбаченим ст. 368 Кримінального кодексу України, дає підстави для виділення таких умовних моделей запобігання службовій корупції, як: прогресивна, провідна, перехідна й радикально-репресивна. Пропонуємо розглянути їх більш детально.

Прогресивна модель об'єднує країни з найбільш значними успіхами щодо обмеження явища корупції, які мають високий показник її сприйняття. Державою, яку можна назвати зразком запобігання корупційним злочинам, є Сінгапур. За даними організації Transparency International, протягом останніх 10 років зазначена країна знаходиться в десятці країн із найбільшим значенням сприйняття корупції, отже, найменшим її поширенням. У 2016 році. Сінгапур посів восьму сходинку в рейтингу Transparency International [1].

За останні 50 років Сінгапур перетворився із найкорумпованішої та найбіднішої азійської країни в потужну й економічно розвинену державу, де спостерігається мінімальний рівень службових зловживань. Засадами ефективної антикорупційної політики Сінгапуру можна назвати такі: 1) створення спеціалізованого антикорупційного органу з широкими повноваженнями, яким є Бюро з розслідування корупції; 2) презумпція винуватості державних службовців у разі їх підозри в корупційній діяльності; 3) суттєве грошове та соціальне забезпечення службових осіб органів державної влади і правоохоронних органів. Їх середня заробітна плата сягає 20–25 тис. дол. США на місяць при середньомісячній заробітній платі в Сінгапурі у 3,5 тис. дол. США; 4) суворий фінансовий контроль; 5) існування незалежних засобів масової інформації [2].

До вказаної групи можна зарахувати ще низку країн, де протягом тривалого часу спостерігається низький рівень сприйняття громадянами корупції та незначна поширеність останньої в роботі органів державної влади (Королівство Норвегія, Королівство Нідерландів, Данія, Швейцарія).

Антикорупційна політика вказаних держав базується на публічності органів державної влади; високій матеріальній і соціальній захищеності державних службовців; розвиненій системі соціального контролю, що виявляється у відслідковуванні громадянами доходів і витрат державних службовців на місцево-

му рівні; високій освіченості населення, що не допускає поширеність правового нігілізму з їхнього боку; етичних стандартах державної служби; повному доступі громадян до внутрішніх державних документів; незалежній системі правосуддя тощо [3].

Провідна модель зарубіжного досвіду щодо запобігання службовій корупції представлена країнами, які хоча й не знаходяться на передових позиціях міжнародних рейтингів у зазначеній сфері, однак поширення корупційних злочинів у них є відносно мінімальним.

Однією з таких держав є ФРН, що у 2015 році посіла 10 місце за сприйняттям громадянами корупції та її окремих проявів [1].

Насамперед це можна пояснити наявністю антикорупційного законодавства, що постійно оновлюється відповідно до трансформаційних процесів, що відбуваються всередині ЄС; розробкою спеціальних концепцій у сфері запобігання корупції; створенням спеціального органу – Служби внутрішніх ревізій, що здійснює профілактику корупційних злочинів у роботі органів державної влади; суворим фінансовим контролем; усуненням від участі в державних закупівлях фірм, що підозрюються в корупції; прийняттям Відомством карної поліції анонімних повідомлень громадян про участь державних службовців у корупційних практиках. Загалом в основу запобігання корупційним злочинам у ФРН покладено завдання знищення фінансового підґрунтя злочинних угруповань корупційної спрямованості.

До вказаної групи країн можна також зарахувати США, Велику Британію, Австралію, Бельгію, Францію тощо. У них застосовуються схожі підходи в обмеженні корупційних практик, пов'язаних з одержанням службовими особами органів державної влади й місцевого самоврядування неправомірних вигод.

Перехідна модель запобігання службовій корупції стосується переважно країн пострадянського простору: Грузії, Естонії, Латвії та Литви. Вони вдало витримали суспільні зміни внаслідок переходу від адміністративно-командної системи економіки й бюрократизованості державного апарату до ринкової економіки та прозорості діяльності органів державної влади.

Особливе місце в цій групі посідає Грузія. У 2004 році ця країна за рівнем сприйняття корупції посідала 133 місце у світі. Після так званої революції троянд, що відбулась цього ж року, та приходу до влади нових політиків-реформаторів Грузії вдалося здійснити кардинальні перетворення в економічній та адміністративній сферах. Станом на 2015 рік зазначена держава посіла 48 сходинку у світовому рейтингу Transparency International [1].

У цій країні були використані такі підходи, як: люстрація чиновників; перерозподіл повноважень правоохоронних органів з істотним обмеженням функцій прокуратури; переатестація персоналу в органах кримінальної юстиції; створення служби «провокаторів», які свідомо надають неправомірну вигоду державним службовцям з метою їх затримання «на гарячому» (в нашій країні такі дії забо-

ронені через їх криміналізацію в ст. 370 КК України); законодавче забезпечення спрощення процедури арешту державних службовців; установлення в службових кабінетах камер відеоспостереження, в тому числі прихованих; запровадження системи присяжних засідателів, що мінімізує суб'єктивізм суддів під час винесення судових рішень тощо [3].

Загалом схожі підходи до запобігання службовій корупції спостерігаються в Естонії, Латвії й Литві.

Радикально-репресивна модель зарубіжного досвіду запобігання службовій корупції викликає науковий інтерес передусім з огляду на оцінку результативності антикорупційної політики держав, де домінує винятково каральний підхід.

Однією з таких країн є КНР, яка у 2016 році, за оцінками Transparency International, перебувала на 83 сходинці за рівнем сприйняття корупції [1]. Законодавство КНР вважається одним із найсуворіших щодо державних службовців, які одержують неправомірні вигоди. Протягом останніх 10 років у КНР було страчено понад 10 тис. корупціонерів, ще 120 тис. осіб судами цієї країни призначено покарання у вигляді позбавлення волі на строк від 10 до 20 років. У цій країні функціонує кілька спеціальних суб'єктів у сфері запобігання корупційним злочинам: Центральна комісія з перевірки дисципліни Центрального комітету Комуністичної партії КНР; Міністерство контролю КНР; Державне управління з протидії корупції [4].

Отже, сучасний зарубіжний досвід вказує на неефективність карального підходу в запобіганні службовій корупції. Є очевидним, що під час імплементації положень певних міжнародно-правових актів чи запозичення досвіду інших країн світу щодо запобігання корупційним злочинам необхідно виходити з того, що антикорупційна політика в Україні має базуватися передусім на заходах загальносоціального й профілактичного характеру, а не на застосуванні винятково каральних заходів до корупціонерів через притягнення їх до кримінальної відповідальності.

Вирішуючи питання про зарахування системи запобігання службовій корупції в Україні до тієї чи іншої моделі, варто зазначити таке.

З урахуванням сучасного антикорупційного законодавства України, що лише формується, створення упродовж 2014–2017 років низки нових антикорупційних органів і перших досягнень у сфері запобігання корупції, що відбивається в притягненні до кримінальної відповідальності службових осіб переважно в нижніх і рідше середніх ланках державного управління, Україну умовно можна зарахувати до так званої перехідної моделі запобігання службовій корупції. Знаходження нашої країни у 2016 році на 131-му місці в рейтингу Transparency International указує на початковий етап формування вітчизняної антикорупційної політики та здійснення лише фрагментарних кроків у зазначеній сфері.

Список використаних джерел:

1. Transparency International-Ukraine [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ti-ukraine.org/research/index-koruptsiyi-spi-2016>
2. Шевченко О.В. Досвід Сінгапуру в боротьбі з корупцією / О.В. Шевченко // Кримінально-правові та кримінологічні засади протидії корупції: збір. матер. міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 17 квітня 2014 року) / МВС України; Харків. нац. ун-т внутр. справ; Наук.-дослід. ін-т вивч. пробл. злочинності ім. акад. В.В. Сташиса НАПрН України; Кримінол. асоц. України. – Х.: Золота миля, 2014. – С. 194–197.
3. Головкін О.В. Міжнародний досвід боротьби з корупцією / О.В. Головкін, В.В. Бурова // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2014. – № 12. – С. 122–130.
4. Саїнчин С.О. Некоторые особенности международного противодействия преступности / С.О. Саїнчин // Кримінально-правові та кримінологічні засади протидії корупції: зб. матер. III Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 3 квітня 2015 року) / МВС України; Харків. нац. ун-т внутр. справ; Кримінол. асоц. України. – Х.: Золота миля, 2015. – С. 193–197.

СПУСКАНЮК Артем
аспірант наукової лабораторії з проблем досудового розслідування
Національної академії внутрішніх справ,
м. Київ, Україна

СПОСОБИ ВЧИНЕННЯ КОРУПЦІЙНИХ ЗЛОЧИНІВ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ ДЕРЖАВНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ

Запорукою розбудови сучасної процвітаючої держави є наявність стійкої та дієвої антикорупційної політики в системі органів державної влади, яка спрямована на мінімізацію корупційних проявів. Основними завданнями антикорупційної політики та діяльності правоохоронних органів є запобігання та протидія корупційним проявам у здійсненні державних закупівель. Це пов'язано із тим, що за допомогою непрозорих, тіньових схем із державного бюджету через систему закупівель щорічно виводяться мільярди гривень. Таким чином, для становлення правової та економічно сильної держави існує необхідність у визначенні найбільш типових способів вчинення корупційних злочинів з метою їх недопущення в майбутньому.

Одним із типових способів вчинення корупційних злочинів є закупівля товарів, робіт, послуг за завищеними цінами, тобто з великою різницею між фактичною вартістю товарів, робіт, послуг та тією, яка є об'єктом державної закупівлі. Вказаний спосіб є одним найбільш поширених при здійсненні державних закупівель. Сутність його полягає в тому, що при оголошенні тендеру на проведення державної закупівлі замовник вступає у змову із майбутнім переможцем тендеру. Це безпосередньо пов'язано з тим, що фактично тендерні умови готуються під одного, максимум двох учасників, наближених до організаторів державних закупівель, які в подальшому стають переможцем тендеру. Після проведення тендеру та визначення переможця відбувається процес виведення грошових коштів із безготівкової форми у готівкову, які розділяються між державними службовцями, які організують тендерну процедуру та переможцями тендеру. Це відбувається таким чином: після підписання договору із переможцем тендеру в його умовах прописуються положення щодо проведення авансового платежу та перераховуються на це грошові кошти, в свою чергу переможець тендеру після цього для виведення грошових коштів та виконання умов договору укладає договори із реальними суб'єктами господарювання, які проводять діяльність як із виконання умов договору, так і з фіктивними суб'єктами господарювання, мета яких є виведення грошових коштів у готівкову форму.

Ще одним із поширених способів вчинення корупційних злочинів при здійсненні державних закупівель є застосування переговорної процедури закупівлі, тобто процедури, що використовується замовником як виняток і відповідно до

якої замовник укладає договір про закупівлю з учасником після проведення переговорів, з одним або кількома учасниками (ст. 35 Закону України «Про публічні закупівлі»). Слід вказати, що застосування такої процедури здебільшого є винятком у здійсненні публічних закупівель, ніж загальноприйнятою нормою. До прикладів корупційних зловживань при застосуванні переговорної процедури можна віднести потребу здійснити додаткову закупівлю в того самого постачальника з метою уніфікації, стандартизації або забезпечення сумісності з наявними товарами, технологіями, роботами чи послугами, якщо заміна попереднього постачальника (виконавця робіт, надавача послуг) може призвести до несумісності або виникнення проблем технічного характеру, пов'язаних з експлуатацією та обслуговуванням, яка визначена у Законі України «Про публічні закупівлі». Для цього з метою незаконного заволодіння державними коштами, після виконання умов попереднього договору та потреби у додатковій закупівлі між державною установою, організацією, підприємством та виконавцем послуг, робіт, поставки товарів, виникає попередня змова, яка полягає у застосуванні тендерним комітетом державної установи, організації, підприємства переговорної процедури під приводом наперед надуманих причин, як от наявність унікальної технології у попереднього підрядника, якої насправді у нього немає, та в подальшому під цим приводом приймається рішення про закупівлю товарів, робіт, послуг у попереднього підрядника, за це, в свою чергу, підрядник надає неправомірну вигоду голові і членам тендерного комітету, які прийняли таке рішення.

До корупційних способів заволодіння державними коштами при здійсненні публічних закупівель також відноситься проведення закупівлі неякісного і неналежного обладнання чи товарів, а не тих, які зазначені у договорі переможця тендеру. Цей спосіб полягає у тому, що після підписання договору про здійснення закупівлі виконавець договору проводить закупівлю іншого обладнання чи товару невідомого походження та значно нижчої якості, яке так само набагато дешевше від товару чи обладнання, яке передбачено договором, у подальшому поставляє цей товар чи обладнання замовнику, який за неправомірну вигоду здійснює його прийом від постачальника, як обладнання чи товар, яке вказане у договорі на його поставку.

Отже, з наведеного нами розглянуто типові способи вчинення корупційних злочинів при здійсненні державних закупівель, до яких ми віднесли такі: закупівля товарів, робіт, послуг за завищеними цінами, тобто з великою різницею між фактичною вартістю товарів, робіт, послуг та тією, яка є об'єктом державної закупівлі; застосування переговорної процедури закупівлі при здійсненні державної закупівлі; проведення закупівлі неякісного і неналежного обладнання чи товарів, а не тих, які зазначені у договорі переможця тендеру. Визначення та знання вказаних способів є запорукою успішної протидії незаконним оборудкам у сфері державних закупівель.

ТАРАСЕНКО Олег
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності
Національної академії внутрішніх справ,
м. Київ, Україна

АНТИКОРУПЦІЙНИЙ СУД: ПОГЛЯД НА МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

Із внесенням змін до Конституції України [1] та прийняттям у новій редакції Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [2] у судовій системі України розпочато реформу, якою передбачено створення Вищих спеціалізованих судів, зокрема, одним із таких судів є Вищий антикорупційний суд (п. 2 ч. 2 ст. 31).

Так, у статті 32 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [2] зазначено, що Вищий антикорупційний суд має повноваження: здійснювати правосуддя як суд першої інстанції у справах, визначених процесуальним законом; аналізувати судову статистику, вивчати та узагальнювати судову практику, інформувати про результати узагальнення судової практики Верховний Суд; здійснювати інші повноваження, визначені законом.

Цікавим є той факт, що рішення Вищого антикорупційного суду можна оскаржити лише у Верховному суді, тобто ліквідується апеляційна інстанція судової ланки, що призведе до обмеження прав підсудних за такими справами стосовно розгляду справ щодо інших злочинів. До того ж це суперечить положенням Кримінального процесуального кодексу України [3], якими передбачено три ланки судової системи. Водночас проект Закону про антикорупційні суди [4] передбачає апеляційні палати, судді цієї палати переглядають в апеляційному порядку ухвали Вищого спеціалізованого суду, які можуть бути оскаржені відповідно до процесуального закону, за винятком тих, якими було закінчено розгляд справи по суті.

Наведений проект Закону [4] хоч і вирішує ряд питань, пов'язаних з діяльністю антикорупційного суду, які не передбачені Законом України «Про судоустрій і статус суддів» [2], проте його положення не розкривають питання: яким судом будуть розглядатися провадження щодо суддів антикорупційного суду та корупційні злочини, які не підслідні Національному антикорупційному бюро України; яким чином будуть діяти суди, якщо при розгляді справи по суті судом буде встановлено необхідність здійснити перекваліфікацію злочину на інший (наприклад, з «неправомірної вигоди» на «шахрайство»). Тобто можна припустити ситуацію, яка впливає із розглянутих законодавчих актів. Так, наприклад, у процесі виявлення злочину підрозділами Національного антикорупційного бюро України задокументовано правопорушення, пов'язане з корупцією,

яке підтримано спеціалізованою антикорупційною прокуратурою, у свою чергу судом у процесі досудового розслідування будуть розглядатися питання прийняття процесуальних рішень (слідчих (розшукових) дій та заходів забезпечення кримінального провадження), а вже в судовому розгляді суддям такого суду буде складно прийняти рішення, яке не відповідає поданій стороною обвинувачення підозрі, оскільки, у такому разі може виникнути питання зміни правової кваліфікації обвинувачення та передача провадження до іншого суду, що на практиці буде здійснити досить складно.

І не безпідставними є дискусії, що виникають в засобах масової інформації щодо доцільності створення антикорупційного суду та розроблення процесуального законодавства, направленого на діяльність спеціальних судів [5]. Адже це призведе до порушення прав особи, справи відносно якої розглядатимуться спеціалізованим судом, і, відповідно, масового звернення до Європейського суду з прав людини щодо порушення прав.

На сьогодні до створення антикорупційного суду закликає Європейський Союз та Сполучені Штати Америки, наголошуючи на необхідності створення прозорого добору кандидатів до цього суду.

Враховуючи наведене, вірною є думка, що до спеціалізації судів треба «підходити» дуже обережно, щоб уникнути практики «спеціальних» судів з їх подвійними стандартами правосуддя. У деяких країнах встановлені спеціальні судові колегії для розгляду складних економічних злочинів, у тому числі, пов'язаних з корупцією, а головою таких колегій є кваліфікований суддя, який пройшов необхідне професійне навчання. У такому випадку повинні виділятися ресурси для професійного навчання суддів, які частіше розглядають справи про корупцію [6, с. 22].

Якщо ж проаналізувати міжнародну практику стосовно спеціалізованих антикорупційних судів, то, як приклад, спеціалізований антикорупційний суд функціонує в Індонезії [7], такі суди, у свою чергу, виявляють високий ступінь незалежності при розгляді судових справ стосовно індонезійських державних посадових осіб за корупційні дії [8], у Хорватії відповідно до Закону «Про Управління з боротьби з корупцією та організованою злочинністю» передбачено розгляд справ, що підпадають під юрисдикцію Управління з попередження корупції та організованою злочинності, призначеними слідчими суддя і сформованим складом суду, що складається виключно з професійних суддів [6, с. 90], які мають додаткові повноваження для ведення корупційних справ [9].

Утім, здебільшого у країнах Європейського союзу корупційні справи розглядаються звичайним судом із розгляду кримінальних справ, така практика існує в Латвії [6, с. 54], Великобританії [6, с. 105], а у Франції Центральна служба із запобігання корупції може надавати консультації органам суду та слідства у зв'язку з конкретною кримінальною справою з питань, пов'язаних з корупційними діями [6, с. 118].

Отже, враховуючи умови сьогодення та міжнародну практику, в Україні є необхідність створення антикорупційної спеціалізації в судовій системі. У такому разі склад суддів повинен формуватися залежно від виду корупційного злочину та за необхідності із залученням спеціалістів у зазначеній сфері діяльності.

Список використаних джерел:

1. Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя): Закон України від 2 червня 2016 року № 1401-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1401-viii> 2
2. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 2 червня 2016 року № 1402-VIII // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2016. – № 31. – Ст. 545.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 року // Голос України. – 2012. – № 90–91 від 19 травня 2012 року.
4. Проект Закону про антикорупційні суди від 1 лютого 2017 року № 6011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=61038
5. Новосельцев А. Ще один глухий кут судової реформи / А. Новосельцев // «Ракурс» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ua.racurs.ua1206-gluhyy-kut-sudovoyi-reformy>
6. Специализированные институты по борьбе с коррупцией: обзор моделей / Организация экономического сотрудничества и развития. Сеть по борьбе с коррупцией для стран Восточной Европы и Центральной Азии // Борьба со взяточничеством и коррупцией. – 25 января 2008. – С. 140 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.oecd.org/corr.html>
7. Public courts / Judiciary of Indonesia [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://en.wikipedia.org/wiki/Judiciary_of_Indonesia
8. Judicial System / Indonesia Corruption Report [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.business-anti-corruption.com/country-profiles/indonesia>
9. В Хорватии маленькое антикоррупционное агентство смогло посадить коррупционеров / Западная правда [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://zpravda.com/81-v-horvatii-malenkoe-antikorrupcionnoe-agenstvo-smoglo-posadit-korrupcionerov.html>

ТЕЛІЙЧУК ВІТАЛІЙ

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, доцент,
доцент кафедри кримінально-правових дисциплін
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ,
м. Дніпро, Україна

ПРОТИДІЯ КОРУПЦІЇ ЯК СКЛАДОВА СТРАТЕГІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Відомо, що на сьогодні корупція набула транснаціонального масштабу, створює загрозу стабільності й безпеці громадянського суспільства, руйнує етичні цінності та уявлення населення про справедливість [1]. Результати різних соціологічних досліджень, проведених і українськими, і міжнародними інституціями, свідчать, що громадяни України серед першочергових проблем, поряд з низьким рівнем заробітної плати, невисоким рівнем соціальної захищеності, називають також проблему корупції в усіх гілках влади, особливо наголошуючи на виконавчій та судовій. Для них корупція є обмежувальним фактором у забезпеченні гарантованих їм Конституцією України прав і свобод, порушує принципи рівності всіх перед законом і соціальної справедливості, є чинником, який підмінює закон та встановлює свої правила у суспільстві. За таких умов втрачається віра у силу закону, державу й органи влади, які виступають від імені цієї держави і мають забезпечувати законні права її громадян [2, с. 67].

Сучасний світ давно визнав корупцію глобальною проблемою. Найкращих результатів у боротьбі з корупційними проявами досягли Данія, Фінляндія та Швеція, які є трійкою лідерів у антикорупційному рейтингу СРІ 2015 року з 91, 90 і 89 балами відповідно. Ще за часів Президента України В. Ющенка 18 жовтня 2006 року в Україні була ратифікована Конвенція ООН проти корупції. Приєднання України до міжнародної спільноти у цьому питанні мало на меті сприяння «затвердженню позитивного іміджу України як держави, де створюється сприятливий політичний клімат для широкомасштабної, взаємовигідної співпраці з усіма країнами, у тому числі і в питаннях протидії корупції і іншим правопорушенням, які безпосередньо пов'язані з нею» [3]. Однак ратифікація конвенції ніяк не вплинула на рівень корупції в країні. Була створена правова база для здійснення антикорупційної політики, але вона не працювала через те, що принцип верховенства права, задекларований в Конституції України, не є основним принципом застосування закону в Україні [3].

Аналіз ситуації з протидією та запобіганням корупції в Україні свідчить, що зазначене негативне явище на сьогодні набуло ознак системності та перетворилось на один із основних чинників, що створює реальну загрозу національній безпеці і демократичному розвитку держави. Підтвердженням вищевказаного

рівня розповсюдження корупції в органах державної влади є визнання того, що корупція є загрозою національній безпеці [4].

Сьогодні кримінальні елементи певною мірою змінили форми і методи протиправної діяльності, дедалі частіше спрямовують свої зусилля на встановлення контролю над найбільш прибутковими сферами економічних відносин, залучають до реалізації корисливих задумів корумпованих представників органів влади, намагаються проникнути до управлінських структур різних рівнів для лобювання, частина кримінальних формувань має тісні міжрегіональні та міжнародні зв'язки.

Незважаючи на багатоаспектність природи виникнення та поширення корупційних проявів у кожній окремій державі, до основних факторів, що сприяють їх поширенню, можна віднести, з одного боку, зростаюче зубожіння широких верств населення, погіршення криміногенної ситуації, високі показники нерівності розподілу прибутків, відсутність системи соціального захисту в одних країнах, а з іншого – нарощування економічного потенціалу та щорічне збільшення фінансових надходжень у вигляді іноземних інвестицій – в інших країнах. Корупція у більшості держав Центральної та Східної Європи, а також у країнах, які виникли на пострадянському просторі, тісно пов'язана з тим, що вони знаходяться в стані економічної та суспільної трансформації.

Чинники успішної протидії корупції вже давно відомі та апробовані міжнародною спільнотою. Це насамперед відкритість влади, прозорість та зрозумілість процедур прийняття державних рішень, дієві механізми контролю за діяльністю державних органів з боку громадянського суспільства, свобода слова, свобода та незалежність засобів масової інформації.

За умов масштабної корупції наголос робиться саме на усунення причин, а не на боротьбу з конкретними проявами. Так, для правових систем деяких розвинутих країн узагалі не характерно використання в законодавстві терміна «боротьба» – законодавці закладають в нормативно-правовому акті принципи попередження правопорушень, які стосуються певної сфери діяльності [5].

Системна боротьба з корупцією потребує належної інституалізації цього процесу. Важливим є реалізація низки завдань у сфері антикорупційної політики, які поки що не реалізовано жодним органом держави, зокрема проведення на постійній основі оцінки стану справ з корупцією, моніторингу реалізації державної антикорупційної політики, формування світогляду несприйняття корупції. Таке оцінювання здійснюється неурядовими організаціями та громадськими об'єднаннями, але інструментів врахування цих досліджень в роботі органів публічної влади немає.

Одним із шляхів підвищення ефективності протидії корупції є інституційна реформа органів, що здійснюють досудове розслідування і кримінальне переслідування у справах про корупційні злочини. Тому парламент схвалив створення нового автономного органу (поза системою існуючих правоохоронних органів),

основною функцією якого є виявлення і розслідування корупційних злочинів, що становлять особливу суспільну небезпеку [3].

Народний депутат України П. Розенко (з 2 грудня 2014 року по 14 квітня 2016 року – Міністр соціальної політики України, нині віце-прем'єр-міністр України) вважав створення Антикорупційного бюро великим кроком уперед, однак зауважив, що, аби цей орган запрацював, потрібна неабияка політична воля, бо головна проблема для України, на переконання політика, – практика застосування законів. Створення органу, який би займався боротьбою з корупцією, є однією з вимог ЄС до України для отримання безвізового режиму. У Євросоюзі вважають, якщо є проблема, то має бути й установа. Доцільно наголосити на появі в національному правовому полі, крім органу протидії корупції, яким є бюро, також і органу запобігання корупції. Таким органом є Національне агентство з питань запобігання корупції, на яке згідно зі ст. 11 Закону України «Про запобігання корупції» (від 14 жовтня 2014 року №1700-VII) покладено: здійснення контролю за виконанням законодавства з питань етичної поведінки, запобігання та врегулювання конфліктів інтересів у діяльності службовців; здійснення перевірки декларацій осіб, їх зберігання та оприлюднення, проведення моніторингу способу життя осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування; здійснення співпраці з викривачами, вжиття заходів щодо їх захисту, притягування до відповідальності осіб, винних у порушенні їхніх прав тощо.

Національне агентство з питань запобігання корупції – центральний орган виконавчої влади України зі спеціальним статусом, який забезпечує формування та реалізацію державної антикорупційної політики.

Отже, за прогресивним задумом нинішніх реформаторів від влади ситуацію покликано кардинально змінити новостворювані структури: Національне антикорупційне бюро й Національне агентство з питань запобігання корупції. Безумовним плюсом можна вважати те, що обидва очільники та члени цих структур обираються й призначаються на конкурсних засадах.

Водночас політолог В. Небоженко вважає, що в країні створюються паралельні органи з протидії корупції, а неминуча конкуренція цих органів зробить боротьбу з нею малоефективною. З метою створення ефективної загальнодержавної системи запобігання та протидії корупції на основі нових засад формування та реалізації антикорупційної політики Кабінет Міністрів затвердив Державну програму про реалізацію принципів державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційної стратегії) на 2015–2017 роки (постанова № 265 від 29 квітня 2015 року).

Виконання Програми надає змогу здійснити невідкладні заходи з проведення антикорупційної реформи: забезпечити формування та реалізацію державної антикорупційної політики на основі результатів аналізу достовірних даних про корупцію та чинники, які її зумовлюють, упровадити ефективний моніторинг і координацію реалізації антикорупційної політики незалежним спеціалізованим

органом із залученням представників громадянського суспільства; зменшити вплив корупціогенних ризиків на діяльність органів законодавчої влади, посилити громадський контроль за їхньою діяльністю; створити ефективні механізми запобігання корупції, конфлікту інтересів, порушенню етичних стандартів поведінки та забезпечити контроль за дотриманням правил щодо доброчесності особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, іншими особами, утворити з цією метою Національне агентство з питань запобігання корупції; посилити ефективність діяльності органів судової влади та системи кримінальної юстиції в переслідуванні осіб, які вчинили корупційні правопорушення, забезпечити ефективну роботу Національного антикорупційного бюро України; сприяти усуненню корупційних передумов ведення бізнесу, сформуванню в суспільстві ідеї нетерпимості до корупції, підвищити рівень довіри населення до влади; забезпечити виконання рекомендацій міжнародних антикорупційних моніторингових механізмів, зокрема в рамках моніторингового механізму Конвенції ООН проти корупції, Групи держав проти корупції (GRECO), Антикорупційної мережі Організації економічної співпраці та розвитку для Східної Європи та Центральної Азії, імплементацію критеріїв у рамках виконання Плану дій з лібералізації візового режиму з ЄС та Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами [6].

Список використаних джерел:

1. Кучеренко Д. Правові засади запобігання і протидії корупції [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.law.nau.edu.ua/uk/molod-i-zakon/651-the-legal-framework-to-prevent-and-combat-corruption>
2. Запобігання і протидія проявам корупції як елемент модернізації системи державної служби / Івано-Франківський центр науки, інновацій та інформатизації. – Івано-Франківськ, 2012. – 237 с.
3. Брус Т.М., Ковальов В.Г. Проблеми реалізації антикорупційної політики в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=954>
4. Дралюк І.М. Проблеми формування державної антикорупційної політики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nashp_2015_2_33
5. Міжнародний досвід щодо запобігання та протидії корупції [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://stepup.press/antikor-culture/item/412-mijnarodnij-dosvid-shodo-zapobigannja-ta-protidiji-korupci>
6. Беззуб І. Антикорупційна політика в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1260:antikoruptionsij-na-politika-v-ukrajini&catid=8&Itemid=350

ХАРЛОВ ОЛЕКСАНДР

аспірант кафедри кримінального права, процесу та криміналістики
Приватного вищого навчального закладу
«Європейський університет»,
м. Київ, Україна

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРИТЯГНЕННЯ ОСІБ ДО КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЕЛЕКТРОННЕ ДЕКЛАРУВАННЯ НЕДОСТОВІРНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Із прийняттям Закону України «Про запобігання корупції» [1] до вітчизняного антикорупційного законодавства було введено декілька нових, раніше не використовуваних заходів, спрямованих на запобігання корупції. Одним із таких заходів стало введення кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації декларантом. Ця норма викликала неоднозначне сприйняття в українському суспільстві. Вказана неоднозначність полягала в тому, що численний апарат чиновників всіляко здійснював спроби внесення змін для усунення цієї норми, проте, з іншого боку, активні борці з корупцією в Україні, а також міжнародні партнери займали активну позицію, яка полягала у залишенні норм Закону України «Про запобігання корупції» у такому вигляді, в якому він був прийнятий, без внесення до нього змін, які б послаблювали заходи превентивного характеру, яким є кримінальна відповідальність за декларування недостовірної інформації.

Слід зазначити, після початку в Україні системи електронного декларування, тобто службові особи із 1 вересня 2016 року (перша хвиля – особи, що займають відповідальне та особливо відповідальне становище), 1 січня 2017 року (друга хвиля – особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування) зобов'язані подати щорічні декларації за минулий рік у порядку, ... протягом 60 календарних днів після початку роботи системи [1]. Тобто після 30 жовтня 2016 року в Україні було введено кримінальну відповідальність за декларування недостовірної інформації.

Проте слід зазначити, що після запровадження кримінальної відповідальності за декларування [1] виникли і деякі особливості з притягненням декларанта до кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації. Однією із особливостей є те, що кримінальній відповідальності піддаються особи, які подали завідомо недостовірні відомості у декларації або не подали такі відомості взагалі стосовно майна або іншого об'єкта декларування, що має вартість, кримінальна відповідальність настає у випадку, якщо такі відомості

відрізняються від достовірних на суму понад 250 прожиткових мінімумів [3] (станом на 1 травня 2017 року прожитковий мінімум становить – 1 684 грн), тобто більше ніж на 421 000 грн. Вказана особливість «розвінчує масу міфів», які полягали у тому, що подання будь-якої недостовірної інформації про майно, яке підлягає декларуванню, чи неподання його взагалі підпадає під кримінальну відповідальність.

Ще однією особливістю притягнення до кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації є порядок проведення перевірки уповноваженою особою Національного агентства з питань запобігання корупції. Відповідно до Рішення Національного агентства з питань запобігання корупції [2] така перевірка здійснюється уповноваженою особою Національного агентства з питань запобігання корупції або членами комісії за наявності у них направлення на перевірку, службового посвідчення та документа, що підтверджує статус уповноваженої особи Національного агентства, строк такої перевірки не повинен перевищувати 60 днів, який може бути продовжений ще на 30 діб. З урахуванням наведеного слід зазначити, що на сьогодні у складі Національного агентства з питань запобігання корупції кадровий резерв, який матиме змогу здійснювати як планові так і позапланові перевірки, формується, а отже фізично здійснити перевірку електронних декларацій НАЗК немає можливості.

Крім того, якщо проаналізувати строки проведення перевірки декларації, то, на перший погляд, можна припустити, що їх більше ніж достатньо, утім, як приклад, можна припустити навмисне затягування суб'єктом декларування процедури перевірок, зокрема надання неповних відповідей на запити, несвоєчасне прибуття для надання пояснень, складний порядок отримання відомостей з банківських установ тощо. А отже, суб'єкт перевірки декларації буде вимушений скласти відповідний акт, який об'єктивно може відображати не всі відомості, щодо яких здійснюється перевірка.

Зазначені особливості проведення перевірки створюють недосконалий механізм щодо збору відомостей, на підставі яких може бути вирішено питання про передачу отриманих матеріалів за результатами перевірки відомостей щодо достовірності декларування до спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції, для притягнення до кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації.

Досить дискусійним питанням є також електронна декларація як доказ, адже Кримінальний процесуальний кодекс України [4] передбачає, що документом є спеціально створений з метою збереження інформації матеріальний об'єкт (ч. 1 ст. 99 КПК України), документами можуть бути матеріали фотозйомки, звукозапису, відеозапису та інші носії інформації, у тому числі електронні (ч. 2 ст. 99 КПК України), оригіналом електронного документа є його відображення, якому надається таке ж значення, як документу (ч. 3 ст. 99 КПК України). Утім, як бачимо, Кримінальний процесуальний кодекс визначає вичерпний перелік доку-

ментів, які можна віднести до електронних доказів. Водночас законом не передбачено процедуру фіксації електронного документа як доказу.

Поряд з наведеними проблемними питаннями необхідно також враховувати можливість незаконного втручання у відомості поданої електронної декларації, про що неодноразово згадувалося в засобах масової інформації. Підтвердження або спростування такого втручання на сьогодні є складною процедурою. Враховуючи вказану особливість, суб'єкти декларування з метою уникнення відповідальності можуть посылатися на те, що ними було подано достовірну інформацію, а вже у поданій декларації внесено зміни.

Таким чином, на сьогодні притягнути до кримінальної відповідальності осіб за декларування недостовірної інформації доволі складно. З метою вирішення наведених вище проблем на законодавчому рівні необхідно закріпити: відповідальність осіб за несвоєчасне надання відомостей, необхідних під час електронного декларування; умови використання електронних документів як доказів; порядок перевірки Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування на предмет незаконного втручання.

Список використаних джерел:

1. Про запобігання корупції: Закон України № 1700-VII від 14 жовтня 2014 року (ред. станом на 1 квітня 2017 року) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>
2. Про затвердження Порядку проведення контролю та повної перевірки декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування Рішенням Національного агентства з питань запобігання корупції № 56 від 10 лютого 2017 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0201-17#n136>
3. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року № 2341-III (ред. станом на 1 квітня 2017 року) // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2001. – № 25–26. – Ст. 131.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI (ред. станом на 1 квітня 2017 року) // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2013. – № 9–10, № 11–12, № 13. – Ст. 88.

Наукове видання

**СУЧАСНИЙ СТАН ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ:
ДОСВІД ЧЕХІЇ, УКРАЇНИ, ПОЛЬЩІ,
СЛОВАЧЧИНИ**

МАТЕРІАЛИ

міжнародної науково-практичної конференції

9–10 травня 2017 року

Над матеріалами працювала

Помазанова Т.І.

Верстка

Киричок С.В.

Дизайн обкладинки

Демерлій О.Л.

Формат 250x350 1/2

Папір офсетний. Друк цифровий.

Ум. друк. арк. 9,4. Обл.-вид. арк. 5

Наклад 40 прим. Зам. 17-08-08-1

Виготовлення оригінал-макета та друк

Національна академія прокуратури України

вул. Мельникова, 81-б, м. Київ, 04050

Підписано до друку 11.08.2017

Свідоцтво про внесення суб'єкта
видавничої справи до Державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів

видавничої продукції

Серія ДК № 4001 від 10.03.2011